

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Baudžiamosios justicijos katedra

Gretos Petrusevičiūtės,

V kurso II akademinės grupės,

vientisųjų sesijinių teisės studijų studentės

Magistro darbas

**Procesinė kriminalistinė objektų apžiūros charakteristika ir
problematika**

**Procedural forensic characteristics and problems of inspection of
objects**

Vadovas: doc. dr. Andrej Gorbatkov

Recenzentė: prof. dr. Gabrielė Juodkaitė-Granskienė

Vilnius

2024

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojamas baudžiamojo proceso veiksmas – objektų apžiūra, nagrinėjama ir apibrėžiama jo samprata, objektų apžiūros rūšys bei kiti baudžiamojo proceso taktikos klausimai. Šio magistro darbo tikslas yra išsiaiškinti procesinio veiksmo objektų apžiūros esmę kaip nusikalstamos veikos atskleidimo būdą.

Pagrindiniai žodžiai: objektas, apžiūra, įvykio vieta, baudžiamasis procesas, kriminalistika.

This paper analyzes the action of the criminal process - object inspection, examines and defines its concept, types of object inspection and other issues of criminal process tactics. The purpose of this master's thesis is to determine the essence of the inspection of the objects of the procedural action as a way of revealing the criminal act.

Keywords: object, inspection, scene, criminal process, forensics.

TURINYS

IŽANGA	2
1. OBJEKTŲ APŽIŪROS SAMPRATA	5
2. OBJEKTŲ APŽIŪROS ATLIKIMO PROCESO TAKTINIAI PAGRINDAI	10
3. ATSKIRŲ OBJEKTŲ APŽIŪRŲ TAKTIKOS YPATYBĖS	14
3.1. Įvykio vietos apžiūra.....	15
3.2. Lavonų apžiūra.....	29
3.3. Asmenų kūnų apžiūra	33
3.4. Dokumentų apžiūra	36
3.5. Gyvūnų ir gyvūnų lavonų apžiūra.....	38
3.6. Patalpų ir vietovių, kurios nėra įvykio vietomis, apžiūra	40
3.7. Daiktų apžiūra	41
4. APŽIŪROS IR KITŲ BAUDŽIAMOJO PROCESO VEIKSMŲ SANTYKIS	44
IŠVADOS	48
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	50
SANTRAUKA	55
SUMMARY	56

IŽANGA

Temos aktualumas. Procesinės procedūros, tokios kaip objektų apžiūra, yra ypač svarbios, nes padeda išsiaiškinti nusikalstamas veikas. Šis baudžiamojo proceso veiksmas padeda išsiaiškinti nusikalstamas veikas ir taip kovoti su nusikalstamumu pritaikant sankcijas. Autorius Hans Gross dar 1893 m. parašė veikalą „Teismo tardytojų vadovas, kaip kriminalistikos sistema“. Šiame veikale H. Gross aptarė iki tol kilusią nusikaltimų tyrimų praktiką, taip pat susistemines mokslo atradimus bei savo atliktus tyrinėjimus, šiuos susistemines į mokslo žinių šakai būdingą visumą, pavartojo terminą „Kriminalistika“ (Kurapka et al., 2012, p. 15). Kriminalistikos moksle galime išskirti tokias jo dedamąsias dalis kaip: nusikaltimų išaiškinimo metodai, nusikaltimų pėdsakų ir kitų įrodymų rinkimas, tyrimo techniniai bei taktiniai būdai ir priemonės. Aiškinantis nusikalstamas veikas naudojamas įvairus spektras žinių, remiamasi mokslu, turimais įgūdžiais, tobulėjant visuomenei atsiranda didesnė įvairovė technologijų. Ikiteisminio tyrimo metu atliekami įvairūs veiksmai nusikalstamoms veikoms išsiaiškinti. Apžiūra yra vienas iš pagrindinių veiksmų, atliekamų ikiteisminio tyrimo metu. Šį baudžiamojo proceso veiksmą nagrinėja Lietuvos kriminalistai.

Objektų apžiūros klausimas visada buvo reikšmingas atliekant nusikalstamų veikų tyrimą. Hans Gross 20 a. pradžioje pradėjo išsamiai nagrinėti įvykio vietos apžiūrą. Tiesa, 1998 m. vyko M. Kazlausko ir P. Kuconio diskusijos dėl objektų apžiūros, buvo siūloma ją vadinti įvykio vietos, patalpų, daiktų ir dokumentų tyrimu, tačiau buvo atsisakyta priimti tokį pasiūlymą (Kazlauskas et al., 1998, p. 7-9). Visos nusikalstamos veikos yra tam tikras reiškinys, kuris turi įtaką aplinkai, šios veikos gali pasireikšti pastebimu pokyčiu aplinkai, kuris pagal padarinius gali būti mažiau ar daugiau pastebimas. Šių materialios aplinkos pokyčių atskleidimas bei suradimas ir ištyrimas leidžia suprasti jų susidarymo mechanizmą, nustatyti rastų pėdsakų ryšį ir tuo remiantis daryti išvadą apie įvykusio reiškinio esmę bei spręsti apie į jį įtrauktus asmenis. Dėl šios priežasties apžiūra yra vienas iš svarbiausių baudžiamojo proceso veiksmų. Apžiūra yra vienas iš pažinimo metodų, kurio metu tiesiogiai stebimos objekto ar daikto savybės (Ancelis et al., 2011, p. 59). Tam, kad būtų galima suprasti objektų apžiūros reikšmę, svarbu detalizuoti tam tikrus aspektus bei skirti didesnę dėmesį įvairios literatūros, teisės teorijos, teisės aktų nagrinėjimui.

Darbo originalumas. Objektų apžiūra nagrinėta Lietuvos kriminalistų P. Ancelio, H. Malevski, P. Pamataičio, A. Gorbatkov ir kitų moksliniuose darbuose, dėl objektų apžiūros buvo

pasisakyta ir mokslininkų - E. Palskio, P. Danisevičius bei kitų. Iki šiol buvo parengti magistro darbai atskirai nagrinėjant tam tikrų rūšių objektus, taip pat 2017 metais K. Baltaduonytės buvo parengtas magistro darbas tema „Procesinė kriminalistinė objektų apžiūros charakteristika ir problematika“. Baigiamasis darbas skiriasi nuo seniau rašytų darbų, tuo, kad seniau buvo nagrinėjamos atskiros objektų rūšių apžiūros, ypatingai didelis dėmesys buvo skiriamas įvykio vietos apžiūrai, šiame darbe nagrinėjamos visų rūšių objektų apžiūros, taip pat darbe bus lyginami tam tikri objektų apžiūros aspektai su užsienio šalimis.

Tyrimo objektas – procesinė kriminalistinė objektų apžiūros charakteristika ir problematika.

Tyrimo tikslas – atskleisti objektų apžiūros, kaip nusikalstamos veikos tyrimo proceso veiksmo esmę, atsižvelgiant į baudžiamajame procese esantį reglamentavimą bei praktinį teisės normų taikymą ir kriminalistikos mokslą.

Tyrimo uždaviniai –

1. Aptarti objektų apžiūros sampratą.
2. Pateikti taktinius objektų apžiūros pagrindus.
3. Išnagrinėti objektų apžiūros atskiras rūšis.
4. Atskirti objektų apžiūrą nuo kitų baudžiamojo proceso veiksmų.
5. Nustatyti, kokios pagrindinės problemos atsiranda tiriant nusikalstamas veikas, kuomet yra atliekama objektų apžiūra.

Tyrimo metodai – taikant abstrakcijos metodą darbe naudojama mokslinė literatūra, kuri leidžia pažinti tiriamus objektus bei objektų apžiūros teisinę svarbą, taikant apibendrinimo metodą skiriamas dėmesys straipsnių ir įstatymų analizavimui bei palyginimui, atspindinčių esminius apžiūros požymius. Ne mažiau aktualus šio tyrimo metodas yra analizės metodas, kai norima išskirti objektų apžiūrą, iš kitų ikiteisminio tyrimo metu atliekamų proceso veiksmų, tiriant nusikalstamą veiką. Taip pat aptariant istoriją naudojamas diskriptyvinis metodas.

Autorės pasirinktus šaltinius galima išskirti į dvi rūšis – literatūrą bei įstatymus, kuriuose labiausiai atskleidžiamas objektų apžiūros aktualumas, taip pat tai padeda įžvelgti tobulintinas sritis bei suprasti, kaip veikia ikiteisminis tyrimas.

Pagrindiniai šaltiniai – svarbiausia naudojama literatūra šiame darbe buvo Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, Generalinio prokuroro įsakymai bei kiti teisės aktai. Šiame darbe

remtasi H. Malevski disertacija „Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: naujas kriminalistinės koncepcijos modelis“. 2013 m. vadovėlyje „Kriminalistikos taktika ir metodika“ skiriamas dėmesys kriminalistikos taktikos teoriniams pagrindams bei ikiteisminio tyrimo veiksmų atlikimo tvarkai, taip pat tam tikrų nusikalstamų veikų tyrimo metodikai. Vadovėlyje „Tyrimo veiksmai baudžiamajame procese“ taip pat yra aptariami reikšmingi klausimai, tokie kaip – objektų apžiūros pozicija baudžiamajame procese. Knygoje „Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai“ skiriamas dėmesys įvykio vietos apžiūrai, o 2004 m. mokomasis leidinys „Kriminalistikos taktika ir metodika“, suteikia teorinius pagrindus apie apžiūrą bei atskiras apžiūros rūšis. Darbe naudotasi teismų praktika.

1. OBJEKTŲ APŽIŪROS SAMPRATA

Tam, kad būtų galima suprasti objektų apžiūros charakteristiką bei apibrėžti iš to kylančią problematiką, aktualus šio procesinio veiksmo reglamentavimas. Objektų apžiūros reglamentavimas apibrėžiamas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse (toliau – BPK), taip pat ši sąvoka nagrinėjama ir teisės mokslo literatūroje. Tarpukario Lietuvos literatūroje taip pat buvo pateiktas objektų apžiūros apibrėžimas: nuodugni nusikaltimo vietos apžvalga ir įrašymas į protokolą šiuo iškeltų pėdsakų, nusikaltėlio paliktų įrankių, jo sugadintų daiktų ir apskritai visa, kas gali turėti reikšmės nustatant patį nusikaltimo faktą, taip pat nurodyti nusikaltėlį arba jį įkaltinti (Lietuvos teisės universitetas, 1925, p. 28). Tačiau nors reglamentavimas yra vienas iš esminių priežasčių kokybiškam nusikaltimo tyrimui, pastebimas siauresnis objektų apžiūros reglamentavimas.

BPK pateikiamos pagrindinės apžiūros taisyklės, kurios reglamentuojamos BPK 4 dalies, 14 skyriaus, 5 skirsnyje, taip pat įstatymo reglamentuotas apžiūros institutas ir BPK 143 straipsnyje, kuriame nurodyta taikoma tvarka žmogaus kūno apžiūrai, tačiau svarbu šių institutų nesumaišyti ir suprasti, kad asmens apžiūrą – įstatymų leidėjas traktuoja kaip procesinės prievartos priemonę, o kitas apžiūros rūšis - kaip ikiteisminio tyrimo veiksmus, bet kriminalistiniu požiūriu kiekvienas objektas, neatsižvelgiant į jo ypatybes, gali būti apžiūrimas (Gorbatkov, 2005, p. 39). Tačiau atliekant asmens apžiūrą atliekami veiksmai, kurie būdingi ir kitų objektų apžiūrai, t.y. neatliekant objektų tyrimo surenkama reikšminga informacija. 1961 m. BPK apžiūra apibrėžiama kaip procesinis veiksmas, kurio metu tiesiogiai ištiriama įvykio vieta, vietovė, patalpa, daiktai ir dokumentai (Palskys, 1998, p. 180).

BPK 207 str. nurodoma – turinčius reikšmės nusikalstamai veikai ištirti daiktus ar kitus objektus, kurių nereikia tirti šio Kodekso 205 straipsnyje nustatyta tvarka, apžiūri prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar specialistas. Taigi, galima pastebėti, kad nėra pateikiama tiksli apžiūros sąvoka, taip pat nėra reglamentuotas tikslus apžiūros turinys, tačiau šiame straipsnyje, esanti nuostata atriboja objektų tyrimą nuo objektų apžiūros ir leidžia suprasti, kada galime taikyti objektų apžiūros institutą, o kada objektų tyrimo institutą, taip pat BPK 207 str. reglamentuoja, kokie objektai turi būti apžiūrėti, o kurių apžiūrėti nėra būtina pagal BPK 205 str. apžiūri prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar specialistas. (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002). Kyla sunkumų atribojant objektų tyrimą ir apžiūrą, nes nėra nubrėžto

konkreto momento, kada yra pereinama prie objektų tyrimo. Lyginant su 1961 m. BPK pastebima, kad jame buvo atskirai išskirtas lavono apžiūros reglamentavimas. Nesant nubrėžtai aiškiai ribai, gali kilti sunkumų, nes objektų apžiūra ir objektų tyrimas yra susiję su skirtingomis procedūromis, tikslais. Todėl teisininkai turėtų siekti tiksliai apibrėžti procedūrų skirtumus ir atskirti objektų apžiūrą nuo objektų tyrimo.

Esminis skirtumas tarp objektų tyrimo ir objektų apžiūros taikymo, tai, jog apžiūrai atlikti nėra būtinas specialių žinių turėjimas, priešingai nei objektų tyrimo metu, objektų apžiūrą gali atlikti – specialistas, ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras (specialistu laikomi tokie asmenys kaip medikai, psichiatrai, probuotojai, socialiniai darbuotojai). Objektų tyrimus atlieka atitinkami specialistai ir gauna tam tikrą informaciją, būdingą jų darbo sričiai. Tai reiškia, kad tas subjektas turi turėti specialių žinių, kad galėtų atlikti šiuos veiksmus.

Teismų praktikoje kyla ir tokių situacijų, kai dėl byloje esančių aplinkybių atliekami procesiniai veiksmai gali atrodyti itin panašūs tarpusavyje ne tik su objektų tyrimu, tačiau ir eksperimentu. Tiesa, šiuos procesinius veiksmus lengviau atriboti vieną nuo kito dėl jų savitumo ir dėl aiškiai numatytos atliekamų eksperimento veiksmų tvarkos. Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-226-511/2018 nurodoma – BPK numato skirtingą daiktinių įrodymų apžiūros ir eksperimento atlikimo tvarką, daiktinių įrodymų apžiūros metu gauti duomenys pagal savo turinį negali būti prilyginti eksperimento, numatyto BPK 192 straipsnyje, atlikimo metu gautiems duomenims.

BPK 164 str. nurodo, kad subjektu yra ikiteisminio tyrimo pareigūnai. BPK 18 str. leidžia teigti, kad tai tokie ikiteisminio tyrimo pareigūnai, kurie įstatyme įtvirtinti kaip asmenys, dirbantys ikiteisminio tyrimo įstaigoje. Ryšį tarp apžiūros uždavinių ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų reglamentuoja BPK 172 str. 2 dalis, kurioje nurodoma, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai turi tikslą ir pareigą atlikti proceso veiksmus, reikalingus nusikalstamos veikos atskleidimui. Šie tikslai ir pareigos sutampa su prieš tai autorės minėtais apžiūros tikslais.

Ikiteisminio tyrimo subjektai, dalyvaujantys apžiūroje: prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas, specialistas. Specialisto vaidmuo išskirtinis tuo, kad specialistas objektų apžiūrą gali atlikti pats arba dalyvauti prokuroro ar ikiteisminio tyrimo pareigūno atliekamoje apžiūroje (Goda et al., 2003, p. 555). Dalyvaudamas prokuroro ar ikiteisminio tyrimo pareigūno atliekamoje apžiūroje, specialistas padeda ir vykdo jų nurodymus. Kai specialistas nedalyvauja apžiūroje, sunku pasiekti kokybiško rezultato, nes specialisto specialių žinių turėjimas ir panaudojimas gali garantuoti tinkamai atliktą apžiūrą.

BPK komentare teigiama, kad objektų apžiūra atliekama tuo atveju, kai tam tikroms objektų savybėms ar požymiams, turintiems reikšmės nusikalstamos veikos tyrimui nustatyti, nereikia naudoti specialių techninių priemonių ar specifinių tyrimo metodų, tam užtenka bendro pobūdžio žinių ir elementarių techninių priemonių, pvz., lupos (Goda et al., 2003, p. 555).

Toks komentaras gali sudaryti klaidingą nuomonę, kad apžiūrą gali atlikti kiekvienas, tačiau atlikti išsamią apžiūrą gali tik tam paruoštas pareigūnas, išmanantis kriminalistikos mokslą bei gebantis atlikti procesinius veiksmus. Kartais apžiūra gali būti suprantama neteisingai. Kai kuriose publikacijose netgi nurodoma, kad pareigūnų atliekami kratos veiksmai gali būti jų vertinami kaip apžiūra, pavyzdžiui, R. Belkin teigė, kad kratos metu atliekama apžiūra, jog būtų patikrinta, ar tai tas objektas, kurio ieškoma (Belkin et al., 1997, p. 46).

Kalbant apie subjektus taip pat aktualu paminėti kitą kylančią problemą, dėl apžiūrą atliekančių asmenų, neretai pirmasis ją atlieka budintis darbuotojas, o ne ikiteisminio tyrimo pareigūnas, turintis atlikti apžiūrą, tai gali nulemti nekokybišką apžiūrą, nes budėtojas nėra suinteresuotas atlikti šį darbą tinkamai, tai gali įtakoti ir skurdus kriminalistinių žinių turėjimas.

Aptarus šiuos autorės išskirtus esminius aspektus dėl objekto tyrimo ir objekto apžiūros galima prieiti prie išvados, kad nors tai ir atskiri ir savitus apibrėžimus turintys veiksmai, tačiau šie veiksmai yra susiję, tai preziumuoja ir tai, jog abeji yra reglamentuojami BPK 5 skirsnyje. Taip pat galima prieiti prie išvados, kad objektų tyrimo metu yra atliekama apžiūra, tai reiškia, kad tai yra vienas iš kito išplaukiantys veiksmai, tačiau nebūtinai visais atvejais yra reikalingas objektų tyrimas, tam tikrais atvejais užtektina ir apžiūra. Tokie atvejai reglamentuojami BPK 205 str., kuriame nurodoma, kad objektų tyrimas (apžiūra) atliekamas „siekiant surasti nusikalstamos veikos pėdsakus ir kitus objektus, turinčius reikšmės tyrimui, nustatyti įvykio situaciją ir kitas reikšmingas bylai aplinkybes“ (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002). Taip pat aktualu, kad apžiūros proceso veiksmas įtvirtintas ir BPK 48 str. 1 d. 7 p., kuriame nurodomos gynėjo teisės ir pareigos, taigi nurodoma, kad gynėjas taip pat gali savanoriškai rinkti gynybai reikalingus duomenis apžiūros būdu, išskiriamas įvykio vietos, transporto priemonės fotografavimas.

Išnagrinėjus objektų tyrimo ir apžiūros reglamentavimą bei praktiką, ne mažiau svarbu pabrėžti, jog neišsamus reglamentavimas daugiausiai problemų gali sukelti ikiteisminio tyrimo pareigūnams, nes prokurorai šį veiksmą atlieka rečiau, patys atlikdami tik stebėjimą ir proceso reguliavimą jį atliekant ikiteisminio tyrimo pareigūnams, taip pat advokatai nors ir turėdami teisę

dalyvauti apžiūroje, šį veiksmą atlieka itin retai, todėl šie nesusiduria su reglamentavimo problemomis taip dažnai, kaip kiti minėti subjektai. Dar vienas aktualus proceso aspektas aptariant subjektus yra tas, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnas apžiūrą gali atlikti ir be prokuroro nutarimo ar ikiteisminio tyrimo teisėjo nutarties.

Objektų apžiūros sąvoka nurodoma įvairioje kriminalistinėje literatūroje. 2013 metų vadovėlyje „Kriminalistika. Taktika ir metodika“ nurodoma, kad apžiūra – tai toks procesinis kriminalistinis tyrimo veiksmas, kurio metu Baudžiamojo proceso kodekso nustatyta tvarka pareigūnas: prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar specialistas tiesiogiai, o esant būtinumui ir naudodamas kriminalistines technines priemones stebi, analizuoja, fiksuoja ir vertina su tiriamu įvykiu susijusį objektą, daiktą ar pėdsaką (Kurapka et al., 2013, p. 40). Panašus objektų apžiūros apibrėžimas nurodomas ir 2004 metų mokomajame leidinyje „Kriminalistikos taktika ir metodika“. Skirtumą galima įžvelgti nežymiai siauresniame apibrėžime, nes pateiktoje sąvokoje nėra išplėstas pareigūnų paaiškinimas (Burda et al., 2004, p. 23). Taip pat svarbu paminėti, kad apžiūra gali būti ne tik kaip savarankiškas veiksmas, bet ir kaip sudedamoji dalis tiek ekspertizėje, tiek ir objektų tyrime.

Taigi, išnagrinėjus teisės aktus, taip pat ir kriminalistinę teisinę literatūrą, galima suformuluoti objektų tyrimo sąvoką taip atribojant šį nuo apžiūros. Objektų tyrimas – tai reikšmingų aplinkybių nustatymas pasitelkiant specialias kriminalistines metodikas, žinias bei techniką. Objektų tyrimu siekiama rasti ir nustatyti objektus, pėdsakus taip pat ir nustatyti bylai reikšmingas aplinkybes. Objektų tyrimo procedūra yra lengvesnė lyginant ją su ekspertize, o pagal BPK 168 str. 1 d. objektų tyrimui atlikti reikalingas ikiteisminio tyrimo pradėjimas.

Nagrinėjant sampratą, svarbus yra ne tik pats apibrėžimas, tačiau taip pat analizei ne mažiau svarbūs aspektai yra ir apžiūros keliama tikslai bei uždaviniai.

Teisinės literatūros analizė leidžia teigti, kad apžiūros tikslu gali būti laikomas informacijos apie įvykį, turintį nusikalstamos veikos požymių, radimas, užfiksavimas bei informacijos paėmimas. Kaip papildomus tikslus galima išskirti: pradinės informacijos gavimą, kai siekiama iškelti versijas, taip pat reikšmingų duomenų gavimas, kai norima organizuoti įtariamą asmens paiešką, dar vienu tikslu gali būti laikomas ir duomenų gavimas apie aplinkybes, kurios turi įtaką nusikaltimo padarymui. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teigimu, baudžiamojoje byloje Nr. 2K-461/2007 pagrindinis apžiūros tikslas konstatuoti objekto, kuriuo gali būti įvykio vieta, patalpos, daiktai, buvimo vietą, savybes ar požymius, kurie turi reikšmės nustatant nusikalstamos veikos

aplinkybes. Tokios nuomonės šalininku laikomas ir P. Kuconis bei G. Goda (Goda et al., 2003, p. 555).

Vadovėlyje „Tyrimo veiksmai baudžiamajame procese“ nurodyti uždaviniai, keliami apžiūrai (Ancelis et al., 2011, p. 60):

- 1) nustatyti arba rasti su tiriamu įvykiu susijusius pėdsakus ir objektus, ant kurių gali būti nusikalstamos veikos pėdsakų, arba jie patys yra ar gali būti informacijos apie nusikalstamą įvykį nešėjai;
- 2) ištyrinėti apžiūrimo objekto ar daikto savybes ir požymius;
- 3) nusikalstamos veikos pėdsakų ir kitų reikšmingų materialių objektų užfiksavimas, įtvirtinimas, paėmimas ir vertinimas;
- 4) nustatyti tiriamo įvykio arba reiškinių aplinkybes;
- 5) surinkti informaciją, reikalingą pirminei versijai iškelti;
- 6) surinkti pradinę informaciją nusikaltėlio paieškai karštais pėdsakais;
- 7) surinkti duomenis apie aplinkybes, turėjusias įtakos nusikalstamai veikai padaryti;
- 8) surinkti informaciją ir duomenis, leidžiančius pasinaudoti kriminalistinėmis duomenų bazėmis.

Taigi, apibendrinant šią dalį, galima suformuoti objektų apžiūros sampratą – objektų apžiūra, tai proceso veiksmas, kurio metu ikiteisminio tyrimo pareigūnas, specialistas ar prokuroras, laikydamasis teisinių reikalavimų, kriminalistinių bei kitų specialių žinių, atlieka veiksmus turėdamas tikslą surasti, užfiksuoti, išsaugoti pėdsakus ir identifikuoti nusikalstamą veiką. Apžiūra atliekama nesudėtingais instrumentiniais metodais nagrinėjant objektus ar jų ieškant ir tiriant pėdsakus ant jų, o šio veiksmo tikslas yra nustatyti, rasti, užfiksuoti nufotografuojant arba nufilmuojant ir paimti objektus bei kitus surastus pėdsakus. Apibendrinant galima teigti, jog apžiūros proceso rezultatų problematika kyla dėl nepakankamai konkretaus apžiūros reglamentavimo. Taip pat teigtina, kad subjektų nekokybiškai atliekamos apžiūros kyla dėl netinkamo jų bendradarbiavimo tarpusavyje.

2. OBJEKTŲ APŽIŪROS ATLIKIMO PROCESO TAKTINIAI PAGRINDAI

Lietuvoje laikomasi nuomonės, jog ikiteisminis tyrimas nors ir baudžiamojo proceso dalis, tačiau yra vientisai vykstanti stadija, anglosaksų valstybėse ikiteisminis tyrimas laikomas pirmąja baudžiamojo proceso stadija (Goda et al. 1997, p. 32). Rusijoje ikiteisminis tyrimas ir jo pradėjimas yra laikomas kaip atskira stadija, kuri nors ir yra dalis baudžiamojo proceso, tačiau yra savita ir turi sau būdingus uždavinius (Criminal procedural code of the Russian Federation, 2001). 2022 m. įsigaliojo Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas, kuriame nustatoma, kad atliekant patikslinimą negalimos procesinės prievartos priemonės, taip pat objektų, nesančių įvykio vietoje, tyrimas, asmens būsto ar tarnybinių patalpų, kurios nėra įvykio vieta, apžiūra (Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas..., 2008). Galiojant 2008 m. įsakymui, egzistavo problema, kuomet patikslinimo veiksmai pavirsdavo į apžiūrą ar kitus neleistinus proceso veiksmus, todėl iškilo poreikis apžiūras atlikti iki ikiteisminio tyrimo pradžios, tokią nuomonę išsakė ir A. Kliunka bei R. Burda (Burda et al., 2005, p. 9.)

Kriminalistinei objektų apžiūrai neišvengiamai svarbus teisingas proceso laikymasis. Ikiteisminio tyrimo metu, apžiūra atliekama remiantis, BPK bei kriminalistikos rekomendacijomis, o apžiūros rezultatai fiksuojami protokole.

2004 metų mokomajame leidinyje „Kriminalistikos taktika ir metodika“ nurodoma, kad objektų apžiūra turi savitą struktūrą, kuri susideda iš tam tikrų etapų, kurių metu atliekami tam tikri veiksmai, t.y.: apžiūros pasirengimo etapas, pagrindinis apžiūros etapas, baigiamasis apžiūros etapas (Burda et al., 2004, p. 24-25.).

Visi šie etapai atliekami remiantis tam tikromis taktinėmis taisyklėmis:

- 1) laikymasis išsamumo, visapusiškumo, operatyvumo, planingumo, kryptingumo;
- 2) tarpusavio ryšio palaikymas bendradarbiaujant su tarnybomis (tokiais kaip teismo medikais bei kitais);
- 3) vadovavimas apžiūrai vieningai;
- 4) techninių, mokslinių priemonių naudojimas ir pasitelkimas specialistų pagalba.

Išnagrinėta literatūra leidžia teigti, jog kiekvienas iš autorės paminėtų etapų turi kiekvienam iš jų būdingus tikslus ir uždavinius (Burda et al., 2004, p. 25-26.) Aiškinantis nusikalstamas veikas pareigūnai vadovaujasi romėnų teisės septynnare nusikaltimo aiškinimo formule: kas, ką, kur, kada, kaip, kodėl, kam padedant?

Pradėjus pasirengimo etapą, tikslinga atlikti organizacinių klausimų (pvz., vietos, laiko) išsprendimą. Pasirengiant objektų apžiūrai siekiama tikslo veiksmingai atlikti apžiūrą. Šį tikslą lydi parengiamieji veiksmai, kurių metu siekiama pasirūpinti techninėmis priemonėmis, taip pat ir jomis pasinaudoti. Tačiau reikia turėti omenyje, kad vien priemonės turėjimas neužtikrina, jog ši bus tinkamai panaudota. Atsižvelgiant į sąlygas, turinčias įtakos priemonių veikimui, reikia pasirūpinti šių parengimu.

Šiame etape reikia apsvarstyti galimą būsimą specialisto pagalbą, nusprendus, kad tokia pagalba gali būti reikalinga apžiūrint objektą. Teismo medikai ir kiti specialistai nužudymų ar sveikatos sutrikdymų kategorijos bylose, atliekant įvykio vietos apžiūrą dalyvauja retai, dažniausiai teismo medikai kviečiami tik esant akivaizdiems smurto požymiams (Prokuratūros kolegijos posėdyje aptarta ikiteisminių tyrimų mirties priežasčiai nustatyti praktika, 2007). Svarbu pasirūpinti ne tik techninėmis priemonėmis, tačiau ir tinkamu apžiūros objektų užfiksavimu vizualiai pasitelkiant priemonėmis, galinčiomis užfiksuoti vaizdą. Vaizdas dažniausiai gali būti fiksuojamas fotografuojant arba filmuojant. Baudžiamojoje byloje Nr. 1-286-633/2017 nurodoma – tiek kaltinamojo D. D., tiek nukentėjusiojo A. J. parodymai byloje nėra prieštaringi tarpusavyje, jie neprieštarauja ir kitiems įrodymams (įvykio vietos apžiūra užfiksuota situacija įvykio vietoje, daiktiniai įrodymai ir jų apžiūrų duomenys, nusikaltimo vietoje veikusių stebėjimo kamerų įrašuose objektyviai fiksuota įvykių eiga) teismo nustatytoms faktinėms įvykio (bylos) aplinkybėms, kita vertus, šie kiti duomenys tvirtina tiek kaltinamojo, tiek nukentėjusio duotus byloje paaiškinimus kaip visiškai teisingus. Todėl teismas sprendžia, kad visi teisiama jame posėdyje baudžiamojo proceso įstatymo nustatyta tvarka patikrinti bei aukščiau aprašyti faktiniai duomenys teismo pripažįstami kaltinamojo veiksmų, kaip nusikalstamų, faktinio įvykdymo (padarymo) įrodymais.

Neišvengiamas procesas tobulėjančioje visuomenėje, tai kartu tobulėjančios ir priemonės bei technologijos fiksuojant apžiūros objektus. Tiesa, sovietmečiu kriminalistikai buvo nepalankus etapas, tai atsliliepė ir technikų bei priemonių įvairovei, tačiau 1946 m. kaip nurodoma vadovėlyje “Kriminalistika. Teorija ir Technika” iš Maskvos buvo atsiųstos ir pirmosios techninės priemonės: tai operatyvinės rankinės su techninių priemonių rinkiniais įvykio vietų apžiūroms, žiūroninis mikroskopas MBs1, keli fotoaparatai „Fotokor“, biologinis mikroskopas MBi, plačiaformatė fotokamera 13x18cm, reprodukcinis įrenginys daiktiniams įrodymams fotografuoti, didinamieji lęšiai, didelio formato 13x18 cm fotodidintuvas ir įvairių fotomedžiagų. Buvo įrengta primityvi

fotolaboratorija ir pradėta tirti nusikaltimo pėdsakus bei daiktinius įrodymus (Kurapka et al., 2012, p. 209).

Atliekant apžiūrą pareigūnai priemonių pagalba turi fiksuoti objektus, jų aplinką, tačiau atlikus bylų analizę galima pastebėti, jog atliekant bylos nagrinėjimą, teisėjas dėl prieigos prie vaizdinės medžiagos kreipiasi į pareigūnus. Tačiau neretai šioje vietoje kyla problemų dėl terminų, nes Lietuvos Policijos Generalinio komisaro 2015 m. spalio 28 d. įsakymu Nr. 5-V-963 nurodoma, kad vaizdo medžiaga saugykloje saugoma ne ilgiau kaip 30, 60 ar 180 dienų, priklausomai nuo to, kokiomis priemonėmis ši medžiaga buvo užfiksuota (Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas..., 2015). Tas terminas gali būti pratęstas tam tikram terminui, o suėjus ir jam – vaizdo medžiaga sunaikinama. Todėl svarstoma, kad siekiant išvengti uždelsimo ir papildomų procedūrų, naudinga būtų vaizdo medžiagą pareigūnams pateikti byloje.

Antrame etape aktualūs apžiūros principai – neatidėliojimas, planavimas, aktyvumas, objektyvumas, visapusiškumas, ekonomiškumas, vienvaldiškumas, efektyvumas, raštingumas, konfidencialumas (Bučiūnas et al., 2017, p. 131). Kvalifikuotos apžiūros metu pareigūnai pasitelkia ne tik įvairių rūšių kriminalistų lagaminėlius, tačiau ir automobiliuose įrengtas kriminalistikos laboratorijas, kuriose, be įvairių rinkinių, yra ir tiriamosios kriminalistikos technikos (Kurapka et al., 2012, p. 271).

Šis etapas susideda iš dvejų stadijų: apžvalginės ir detalios. Apžvalginės stadijos pavadinimas jau sufleruoja, kad jos metu susipažįstama su pačiu objektu, taip pat atliekami kiti veiksmai, tokie kaip objektų fiksavimas bei protokolo surašymas. Detaliosios stadijos metu, pasitelkiama tam tikrais metodais, aprašomos objektų savybės, jų požymiai, pažeidimai, pašalinės medžiagos ar matomi pėdsakai, taikomos nekontaktinio poveikio kriminalistinės-techninės priemonės, vėliau dinaminis – aktyviais veiksmis, taikant ir kontaktinio poveikio pėdsakų paieškos ir ryškinimo metodus, aptinkami nematomi pėdsakai (Ancelis et al., 2011, p. 65).

Paskutinis etapas, tai yra baigiamasis, kartais literatūroje būna vadinamas fiksuojamuoju etapu arba analitiniu kaip, kad 2004 m. leidinyje “Kriminalistikos taktika ir metodika”. Šiame etape baigiamas protokolo surašymas, taip pat sprendžiami tokie klausimai kaip daiktų saugojimo, informacijos apibendrinimo bei versijų pakankamumo. Šie etapai būdingi visom nagrinėjamoms veikoms, turinčioms nusikalstamos veikos požymių.

Taigi apibendrinant galima teigti, kad efektyviai apžiūrai atlikti, būtinas metodiškas vadovavimasis tam tikrais principais, pavyzdžiui: neatidėliojimo, planavimo, aktyvumo,

objektyvumo, visapusiškumo, ekonomiškumo, vienvaldiškumo, efektyvumo, raštingumo, konfidencialumo. Taip pat galima pabrėžti, kad objektų apžiūros skirstymas į etapus: pasirengimo, pagrindinį, baigiamąjį, padeda objektų apžiūrą atlikti kokybiškai, laikantis sistemiškumo.

3. ATSKIRŲ OBJEKTŲ APŽIŪRŲ TAKTIKOS YPATYBĖS

Apžiūra klasifikuojama įvairiais pagrindais, pavyzdžiui: pagal nuoseklumą, pagal apimtį, o vienas iš pagrindinių klasifikavimų yra pagal objektų apžiūros rūšis. BPK nepateikia objekto sąvokos. Lietuvių kalbos žodynas objektą apibūdina kaip daiktą, dalyką, reiškini. BPK 205 str. nurodomi tokie objektai: įvykio vieta, žmogaus kūnas, lavonas, vietovė, patalpa, dokumentai ir kitokie objektai. BPK 207 str. taip pat minimi tiek daiktai, tiek objektai o, tai reiškia, kad objekto nagrinėjimo ribos taip pat yra plačios. Objektai nagrinėjami ir kituose BPK skyriuose, taip pat ir toliau autorės aptariamoje kriminalistikos mokslo literatūroje. Literatūroje sutinkamas tiek siauresnis skirstymas sujungiant kelis objektus į vieną, tiek ir per daug platus, pavyzdžiui, 2014 metų knygoje „Kriminalistika“ nurodomos tokios objektų rūšys: vietovė, patalpos, įvykio vieta, daiktai, transporto priemonė, dokumentai, pėdsakai, kompiuterinės ir kitos elektroninės informacijos laikmenos, pašto ir telegrafo korespondencija, gyvo asmens kūnas, žmogaus lavonas ir jo dalys, gyvūnas, jo lavonas bei gyvūno lavono dalys (Juškevičiūtė et al., 2014, p. 52-53).

Optimalus skirstymas nurodomas A. Gorbatkov 2005 metų straipsnyje bei 2009 metų G. Bučiūno ir E. Gruodytės vadovėlyje (Bučiūnas et al., 2017, p. 130).

Taigi pritartina prieš tai įvardintų autorių nuomonei skirstant apžiūros objektus:

- 1) įvykio vietos;
- 2) lavonai;
- 3) dokumentai;
- 4) patalpos ir vietovės, kurios nėra įvykio vietomis;
- 5) gyvūnai ir jų lavonai;
- 6) daiktai;
- 7) kiti objektai (pvz., transporto priemonės, drabužiai, kompiuterinės ir kitos laikmenos).

Pažymėtina, kad kai kurios valstybės visai neišskiria objektų rūšių savo teisės aktuose, pavyzdžiui, Jungtinės Amerikos Valstijos arba išskiria labai ribotą jų kiekį – Vokietija (Gardner, 2005, p. 75).

Rusijos Federacijos baudžiamojo proceso kodeksas konkrečiai išskiria apžiūros objektų rūšis, tačiau skirtingai nei mūsų teisės sistemoje, neišskiriama gyvūnų ir jų kūnų apžiūra. Rusijos Federacijos teisiniuose šaltiniuose išskiriamos tokios apžiūros objektų rūšys (Criminal procedural code of the Russian Federation, 2001):

- 1) įvykio vietos;
- 2) lavonai;
- 3) asmenys;
- 4) vietovės ir patalpos;
- 5) dokumentai;
- 6) daiktai.

Taigi, objektų apžiūros klasifikavimas į rūšis yra vienas iš esminių elementų. Lietuvos Respublikoje ir kitose autorės palygintose šalyse šios rūšys gali būti išskiriamos skirtingai, tačiau dažniausiai apima tuos pačius objektus.

3.1. Įvykio vietos apžiūra

Tiriant nusikaltamas, ypač eismo įvykius, veikas įvykio vietos apžiūra yra tas veiksmas, kurio metu nustatomi nusikaltimo požymiai, todėl šiam veiksmui jau, reikia manyti, nuo seniausių laikų buvo skiriamas dėmesys, tačiau jo atlikimo moksliniai pagrindai buvo parengti tik XIX a. pabaigoje (Juškevičiūtė et al., 2014, p. 58).

Tai yra populiariausia tarp prieš tai autorės paminėtų objektų apžiūrų. Tokią nuomonę formuoja ne tik dažnas taikymas praktikoje, tačiau ir atliktas autorių, pavyzdžiui, H, Malevski, J. Juškevičiūtės ir kitų, nagrinėjimas šia tema rašant straipsnius, mokslinio pobūdžio literatūrą. Taip pat literatūroje formuojama nuomonė, jog įvykio vietos apžiūra yra kaip pradmuo atsirasti kitų rūšių objektų apžiūrai (Juškevičiūtė et al., 2014, p. 95).

Atlikta baudžiamųjų bylų analizė parodo, jog įvykio vietos apžiūra ir lavono apžiūra buvo dažniausiai taikomi procesiniai veiksmai. Kiti ikiteisminio tyrimo veiksmai pasitaikė rečiau, tiesa, krata užėmė paskutinę vietą, nes ši buvo atliekama rečiausiai.

Įvykio vietos apžiūra reglamentuojama BPK 207 str. Seniau galiojusiame BPK (1961 m. – 2003 m.) buvo reglamentuojama šio objekto apžiūra nurodant pagrindus jos atlikimui bei darymo tvarką, nurodomi uždaviniai, taip pat buvo išskiriamas tardytojo subjektas, kurio šios dienos BPK reglamentavime nebeliko. Šiai dienai įvykio vietos apžiūrą gali atlikti ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras, specialistas.

Galiojantis BPK nepateikia tikslios įvykio vietos apžiūros sąvokos, ši yra formuojama įvairiuose literatūros leidiniuose. Kriminalistikos literatūroje rašoma, kad įvykio vietos apžiūra – neatidėliotinas procesinis veiksmas, kurio metu tiesiogiai ištiriama, suvokiama organioleptiniais ir techniniais būdais ir užfiksuojama įvykio, turinčio nusikalstamos veikos požymių, vieta, jos aplinka, randami, įtvirtinami, preliminarieji ištiriami ir paimami nusikaltimui ištirti reikalingi objektai bei jų lokalinės struktūros (Burda et al., 2004, p. 26). Organioleptiniai tyrimai, tai tokie tyrimai, kurie naudojami pasitelkiant įprastus žmogaus pojūčius, tokius kaip rega, uoslė ir kita. Įvykio vietos apžiūra yra apibūdinama kriminalistikos literatūroje įvairiai, tačiau skirtumo reikšmėje nėra, skirtumas pasireiškia tik redakciniu pobūdžiu.

Įvykio vieta suvokiama ne tik kaip nusikalstamos veikos (vagystė, išžaginimas, nužudymas, kontrabanda ir kita) padarymo vieta, bet ir kaip vieta, kurioje galima rasti įkalčius, t.y. pasirengimo nusikalstamai veikai ar jos slėpimo vieta. P. Pamataitis dar 1944 m. pateikė tokį įvykio vietos apibrėžimą, kurio laikomasi iki šiol.

Šio objekto svarbumą ir išskirtinumą nulemia jam būdingi bruožai. Įvykio vieta gali būti sudėtingas, didelį plotą apimantis objektas, visi galimi apžiūros objektai gali būti kaip atskiri įvykio vietos apžiūros elementai (Juškevičiūtė et al., 2014, p. 60). Išskirtinis įvykio vietos apžiūros bruožas tas, kad tai yra neatidėliotinas tyrimo veiksmas, tačiau praktikoje pastebima, kad kartais apžiūra atliekama po ilgesnio laiko tarpo, dėl ko gali kilti trūkumų aiškinantis nusikalstamas veikas, nes pėdsakai gali būti pakitę ar išnykę, su tokia situacija susiduriama nagrinėtoje 2014 m. baudžiamojoje byloje Nr. 2K-129/2014.

Taip pat padaryta išvada, kad įvykio vietos apžiūros negalima pakeisti įvykio vietos tyrimu. Išryškėja, kad tai yra skirtingo lygio veiksmai ir atliekami skirtingomis sąlygomis (Malevski, 2006, p. 67).

Apžiūrint įvykio vietą ištiriama įvykio vietos aplinka, t. y. iš įvykio vietos aplinkoje esančių daiktų ir kitų objektų išskiriami objektai, kurie galimai yra informacijos apie įvykį šaltiniai, aptinkami, užfiksuojami ir paimami pėdsakai. Apžiūros metu gauta informacija gali būti iškart operatyviai panaudojama organizuojant neatidėliotinas paieškos priemones bei panaudojama atliekant kitus tyrimo veiksmus tolesnio tyrimo metu (Ancelis et al., 2011, p. 66). Iš teismų praktikos matyti, kad tinkamai atliekama įvykio vietos apžiūra yra prielaida ne tik informacijai apie aplinką surinkti, tačiau ir nusikaltėlio paieškai ir sulaikymui, pvz., byloje Nr. 1-89-383/2019 nurodoma, jog pareigūnai su tarnybiniu automobiliu išvažiavo ieškoti pasišalinusių asmenų.

Girdėjo per radijo stotelę, kad važiuojantys pareigūnai nuo baltos spalvos autobusiuko miške pastebėjo vieną asmenį, kuris įbėgo į mišką. Į įvykio vietą buvo atvykęs kinologas su tarnybiniu šuniu, kuris apžiūrinėjo įvykio vietą, bei nuo automobilio paliktais asmenų pėdsakai nusekė į miško masyvą. Po kurio laiko per radijo ryšį išgirdo, kad yra sulaikyti trys asmenys.

1961 m. BPK buvo nurodomi baudžiamojo proceso uždaviniai, kurie kaip H. Malevski teigė, yra nusikaltimo tyrimo tikslai. Tarp procesinių ir kriminalistinių uždavinių yra tiesioginis subordinacijos ryšys. Baudžiamojo proceso normos tiesiogiai valdo tik bendruosius kriminalistinius uždavinius (Malevski, 1997, p. 112). Šiai dienai galiojančiame BPK 1 str. taip pat nurodomi atitinkami tikslai, tačiau jie įvardinami kaip baudžiamojo proceso paskirtis. Taigi galima teigti, kad bendruoju tikslu laikomas nusikalstamos veikos atskleidimas, kurio įgyvendinimui būtinas apžiūros procesas. Įprastai linkstama manyti, kad įvykio vietos apžiūros tikslai yra keli: surasti ir užfiksuoti įrodomuosius duomenis bei nusikaltimo pėdsakus, pirminę informaciją, reikalingą versijoms iškelti, apžiūrėti ir ištirti objektus nustatant nusikalstamos veikos padarymo mechanizmą.

Analizuojant tikslus plačiau, šie tikslai įgyvendinami atliekant uždavinius, 1997 m. H. Malevski aprašė juos savo disertacijoje „Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas“. H. Malevski taip pat teigė, kad įvykio vietos apžiūros uždavinius galima klasifikuoti pagal bendrumo laipsnį, veiklos rūšį, turinį, sudėtingumo laipsnį, iškėlimo šaltinius, sprendimo eiliškumą, sprendimo būtinumą (Malevski, 1997, p. 112). BPK 2 str. įtvirtinta ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnų ir prokuroro pareiga imtis veiksmų nusikalstamai veikai atskleisti, tai preziumuoja pėdsakų radimo įvykio vietoje poreikį (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002).

Įvykio vietos apžiūros uždaviniai (Juškevičiūtė et al., 2014, p. 62):

1) nustatyti ir užfiksuoti administracinės teritorinės ir geografinės koordinatės bei apibūdinti vietą bei aplinką;

2) surasti, užfiksuoti bei paimiti pėdsakus, daiktus ir kitus objektus, turinčius reikšmės nusikalstamai veikai ištirti ir nagrinėti;

3) išsiaiškinti įvykio pobūdį, aplinkybes ir veikos mechanizmą;

4) surinkti informaciją nusikaltėlio paieškai karštais pėdsakais.

H. Malevski išskiria veiksmus, kurie yra atliekami įvykio vietoje, į tam tikras kategorijas (Malevski, 1997, p. 98-99):

1) paprasta įvykio vietos apžiūra – atliekama tiriant akivaizdžius ir nesunkius nusikaltimus. Dažniausiai joje nedalyvauja specialistas kriminalistas;

2) kvalifikuota įvykio vietos apžiūra – savarankiškai atlieka specialistas kriminalistas ir jos metu yra atliekami įstatymo numatyti veiksmai, panaudojant šiuolaikinius metodus ir priemones. Ši apžiūra nuo paprastos skiriasi atliekamų veiksmų apimtimi, sudėtingumu, naudojama technika, dalyvių skaičiumi ir t.t.;

3) įvykio vietos tyrimas – dažniausiai atliekamas esant visai kriminalistinei grupei, į kurią įeina tam tikrų sričių specialistai ir technikai kriminalistai.

Įvykio vietos apžiūros uždaviniai atliekami tam tikra taktika. Yra išskiriami trys įvykio vietos apžiūros etapai: pasiruošimo, pagrindinis bei baigiamasis. Baudžiamosiose bylose matyti, kad šių etapų atlikimas būdingas praėjus trumpam laikui po pranešimo gavimo apie veiką, šie veiksmai gali būti atliekami tą pačią arba kitą dieną. Laiko tarpas nėra esminė priežastis laikyti apžiūrą neteisinga, štai nagrinėjamoje byloje Nr. 2K-511/2012 nurodoma, jog įvykio vietos apžiūros metu, gavus duomenų apie pastebėtus objektus praėjus apie dvylika valandų po įvykio, rasti žmogaus biologiniai pėdsakai tinkami asmens tapatybei nustatyti tiriant DNR. Šioje byloje taip pat aptariamas kitas svarbus aspektas dėl pakartotinės apžiūros atlikimo: vien tai, kad du kartus buvo atliekamas ikiteisminio tyrimo veiksmas – įvykio vietos apžiūra – abejonių dėl baudžiamojo proceso teisingumo nekelia. Pradinė įvykio vietos apžiūra buvo daroma nukentėjusiosios A. K. gyvenamojo namo patalpoje 2007 m. balandžio 18 d., antroji – tą pačią dieną gavus duomenų apie su tiriamą veiką susijusių daiktų radimą kelyje Gerviškės–Sližiūnai–Jašiūnai. Pagal BPK nuostatas nereikalaujama, kad įvykio vietos apžiūra būtų atliekama tik vienintelį kartą.

Kriminalistikos mokslas pasiruošimą skaido į stadijas: pasiruošimas prieš atvykstant į įvykio vietą ir atvykus į įvykio vietą. Pasiruošimas apžiūrai yra atliekamas taikant bendras pasirengimo atlikti taisykles. Šis etapas prasideda gavus pranešimą pareigūnui apie įvykį. Minėta, kad neatidėliotino informacijos apie galimą nusikalstamą veiką patikrinimo metu ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnams draudžiama nepradėjus ikiteisminio tyrimo ir nepriėmus atitinkamų procesinių sprendimų atlikti veiksmus, kurie savo turiniu atitinka procesinių prievartos priemonių turinį. Negali būti atliekamas objektų, nesančių įvykio vietoje, tyrimas, asmens būsto ar tarnybinių patalpų, kurios nėra įvykio vieta, apžiūra (Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro įsakymas..., 2008). Atsižvelgiant į nusikalstamos veikos pobūdį, atsakingas pareigūnas susipažinęs su veiką, planuoja įvykio vietos apžiūrą.

Šiame etape ypatingai svarbu pasirūpinti įvykio vietos apsauga norint išsaugoti pėdsakus ir atlikti išsamią apžiūrą, nors teisinė literatūra ir nurodo reikalavimą pareigūnams elgtis apžiūroje taip, jog nebūtų pažeisti svarbūs pėdsakai, tačiau situacija praktikoje nėra ideali, pasitaiko ir pačių pareigūnų pėdsakų palikimo, taip pakenkiant objekto apžiūros kokybei. Todėl reikia iš anksto apsvaistyti, kokia yra įvykio situacija bei pasirūpinti specialiųjų žinių panaudojimu, taip pat naudoti pirštines stengiantis nepažeisti pėdsakų.

Kitas svarbus momentas yra tas, kad šiame etape galima pirminio pareigūno atvykusio į įvykio vietą ir atlikusio apžiūrą, papildomos informacijos suteikimas apie įvykį. Šiuo momentu paaiškėja kinologo poreikis apžiūrai bei kitų reikiamų kriminalistinių priemonių panaudojimas. Tačiau esminis pasiruošimo etapo momentas sklandžiai tolimesnei apžiūrai yra apžiūros ribų nustatymas, tai nulemia ir priemonių pasirinkimą ir prieš tai autorės minėtą šuns ir kinologo panaudojimą sekant pėdsakus pagal kvapą. Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-279/2008 teigiama, jog teismų praktikoje yra išaiškinta, kad kvapo odorologinio tyrimo išvados gali būti pripažįstamos įrodymais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys Nr. 2K-252/2005, 2K-511/2005, 2K-183/2006, 2K-798/2006). Kiekvienos apžiūros metu turi būti surinkta visuma įrodomųjų duomenų, vien odorologinis tyrimas nėra pakankamas nusikalstamai veikai nustatyti.

Praktikoje pasitaikantys trūkumai susiję su apsaugos užtikrinimu, t.y. neretai nėra išsaugomi pėdsakai, nėra įvertinamas pajėgų poreikis vietos apsaugai bei įvykio vietos apžiūros ribos, stokojama apsaugos priemonių. Pasirengiant įvykio vietos apžiūrai problematika pastebima strategijos nepasirinkime, pareigūnai atmetinai apsprendžia papildomų priemonių poreikį, taip pat ir didesnio kiekio pareigūnų poreikiui esant sudėtingesnei įvykio vietos apžiūrai, techninių priemonių panaudojime. Dėl techninių priemonių trūkumo buvo pasisakyta ir 2006 metų liepos 24 dienos generalinio komisaro įsakyme (Lietuvos Respublikos generalinio komisaro įsakymas..., 2014). Prie nekokybiško ikiteisminio tyrimo atlikimo prisideda pirminės informacijos apie įvykį trūkumas.

Apžiūrint įvairias įvykio vietas vis dažniau tenka susidurti su elektroninėmis informacijos laikmenomis (fakais, kompiuteriais, telefonais ir t. t.). Dažnai juose užfiksuota informacija turi didelę reikšmę tiriant bylą, o neprofesionalus arba nerūpestingas elgesys gali sukelti neigiamus padarinius ir tokių veiksmų žala gali būti nepataisoma. Todėl būtina stengtis, kad tokioje apžiūroje dalyvautų kompiuterinės, ryšių technikos ar informatikos srities specialistas (Kurapka et al., 2016, p. 140).

Sekantis po šio einantis etapas – pagrindinis įvykio vietos apžiūros etapas, kurio metu yra užfiksuojami ir paimami reikšmingi nusikalstamai veikai ištirti įvairaus pobūdžio objektai, kai šie apžiūros metu yra surandami. Kitaip ši visuma pėdsakų vadinama mazgais. Pagrindinis etapas kriminalistikos literatūroje taip pat skiriamas į stadijas, t.y. apžvalginę ir detaliąją (Juškevičiūtė et al., 2014, p. 57). Tačiau H. Malevski išskyrė daugiau stadijų, pvz. fiksacijos, įvertinimo, preliminarinės įvykio vietos situacijos analizės, objektų lokalinių struktūrų išskyrimo ir kitas (Malevski, 1997, p. 136-144). Galima pastebėti platesnį skirstymą ir kai kurioje naujesnėje literatūroje – 2017 m. “Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai”, išskiriamos stadijos: parengiamoji arba apžvalginė, statinė (pasyvioji), dinaminė (aktyvioji), baigiamoji arba fiksavimo (Bučiūnas et al., 2017, p. 134-135).

Vertinant senesnio ir naujesnio leidimo literatūrą, galima pastebėti sutapimus apžvalginės stadijos nagrinėjime. Šiuolaikinėje literatūroje yra laikomasi nuomonės, jog viena iš apžvalgos užduočių yra ribų nustatymas, tokios nuomonės laikėsi H. Malevski, taigi, apžvalga pradedama susipažinimu su apžiūros vietovės savybėmis: susidaromas vaizdas apie jos pobūdį, galutinai nustatomos apžiūrėtinos teritorijos ribos (Kurapka et al., 2013, p. 56). Surinkus reikiamą informaciją apie įvykį yra keliamos pirminės versijos. Svarbus momentas šioje vietoje yra tas, jog versijų iškėlimas įtakoja, kokie toliau bus atliekami proceso veiksmai - ar toliau bus atliekama objektų apžiūra ar tyrimas.

Apžvalginės apžiūros stadijos metu taip pat sprendžiamas klausimas ar objekto dalys bus apžiūros atskirai, ar kartu. Rekomenduojama nustatyti objektų padėtį vienas kito atžvilgiu nekeičiant objektų padėties. Šioje stadijoje svarbus ir pareigūnų statusas, kadangi atsižvelgiama į tai, kiek jų atliks apžiūrą. Esant vienam pareigūnui, šis sudaro planą, kaip bus atliekama apžiūra, tačiau, jei visgi dalyvauja jų daugiau nei vienas, svarbus darbų organizavimas. Šie darbai paskirstomi tarp visų pareigūnų ir užtikrinamas vieno iš jų vadovavimas.

Taigi, pirmuoju atveju aktualus planingumo principas, o antruoju atveju efektyvumo principas. Aptariant pareigūnų dalyvavimą, reikia paminėti ir tai, kad apžiūrint įvykio vietą, pareigūnai turi nuspręsti - ar reikšmingos informacijos fiksavimui yra reikalinga papildoma technika bei specialistai.

Tai yra stadija, kurios metu pradedamas aplinkos fiksavimas vizualiai, filmuojant bei fotografuojant. Šioje stadijoje susiduriama su atliekamomis klaidomis, pvz., dėl nepakankamo žinių kiekio, todėl apsvaistytinas specialisto žinių panaudojimas. Tam, kad būtų galima pereiti prie

kitos stadijos, yra reikalinga pasirinkti koku būdu ir metodu bus atliekama įvykio vietos apžiūra. Kriminalistikos literatūra numato dvejus metodus, t.y. objektyvųjį ir subjektyvųjį (Juškevičiūtė et al., 2014, p. 66).

Subjektyvusis metodas yra aprašomas siauriau, tai yra toks metodas, kai įvykio vieta nėra apžiūrima išsamiai, yra atliekama apžvalga stebint judėjimo kelią, paliktą nusikaltėlio. Šiuo metodu apžiūrima tik reikšmingiausią objekto teritoriją pėdsakams rasti.

Objektyvusis metodas skiriasi tuo, kad atliekama išsami apžiūra.

Pradedant įvykio vietos apžiūrą reikia pagalvoti, kokius taktinius būdus, elgesio metodus naudosi apžiūrai. Kartais praktikoje pasitaiko situacijų, kai taikomas kombinuotas metodas.

Pagrindiniai taktiniai apžiūros būdai yra trys (Juškevičiūtė et al., 2014, p. 19):

1) ekscentrinis – kai yra judama nuo centro į periferiją spirale. Tai reiškia, kad objektas esantis centre yra laikomas esminiu, todėl apžiūra vykdoma pradedant nuo jo. Tokiai apžiūrai būdinga lavonų ar kitų objektų apžiūra. Tai yra dažniausiai naudojamas būdas;

2) koncentrinis būdas – kai einama nuo periferijos į centrą siaurėjančia spirale, jis naudojamas, kai nėra konkretaus objekto centre ir nėra galima numatyti, kurioje vietoje bus didžiausia tikimybė aptikti pėdsakus. Šis būdas yra duodantis naudos, kai yra tikimybė, jog nusikalstamą veiką atlikęs asmuo slepia įkalčius, pvz., paslepia drabužius;

3) juostinis, linijinis arba dar kitaip vadinamas frontinis būdas – kai teritorija yra pailgos formos linijomis. Apžiūra atliekama judant nuo pasirinktos įvykio vietos ribos iki priešingos įvykio vietos ribos (Kurapka et al., 2013, p. 59).

Be autorės minimų būdų literatūroje dar yra išskiriamas zoninis būdas, tačiau trys nurodyti yra pagrindiniai, o zoninis yra papildomas, atliekamas išskirstant įvykio vietą į atskiras zonas (Burda et al., 2004, p. 29). Kartu, apžiūrą galima atlikti pasirenkant ne tik vieną konkretų būdą, bet ir taikant mišrią objektų apžiūrą. Tam tikroje literatūroje yra nurodoma, kad sekimas nusikaltėlio „karštais pėdsakais“ laikomas apžiūros taktiniu būdu (Palskys et al., 1985, p. 195).

Siekiant planingos apžiūros nepažeidžiant įvykio vietoje aptiktų pėdsakų, privaloma laikytis stadijų: statinės ir dinaminės (Burda et al., 2004, p. 24).

Detalioji apžiūra pradedama atlikus apžvalginę apžiūrą. Kai kurie autoriai šį etapą vadina darbiniu (Burda et al., 2004, p. 27). Šioje stadijoje pradedamas protokolo surašymas. Svarbu paminėti, kad pačiame protokole stadijos nėra išskiriamos. Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-543/2011 nurodoma – objektų, tarp jų ir įvykio vietos, apžiūra yra ikiteisminio tyrimo veiksmas,

o jos metu rasti daiktai, kuriuos būtina tirti, kaip patvirtina ikiteisminio tyrimo praktika, paimami apie tai nurodant protokole, t. y. nurodoma, iš kur ir kokie daiktai paimami. Protokole aprašomi įvykio vietos objektai ir jų savybės, radimo vieta, požymiai, taip pat aprašoma įvykio vietos aplinka, pėdsakai. Kaip rodo praktika, įvykio vietos apžiūros protokole pasitaiko trūkumų: byloje Nr. 1A-75-768/2019 nurodoma, jog įvykio vietos apžiūros protokole nepažymėti apžiūroje dalyvavę asmenys, nėra jų parašų ir nėra foto lentelės, tačiau tai nelaikytina esminių BPK pažeidimų, dėl kurio paimitus daiktus būtų galima laikyti neleistiniais įrodymais. Tai yra nežymus procesinis pažeidimas.

Aptikti pėdsakai gali būti įvairūs, kriminalistikos rekomendacijos numato techninių priemonių naudojimą ryšyje su pėdsakų matomumu.

Detaliosios apžiūros metu yra išsiaiškinama ar yra objektų, kurie dėl jiems būdingų savybių turėtų būti ištirti. Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-392/2008 nurodoma – apžiūrint įvykio vietą didžiausias dėmesys skiriamas daiktams, turintiems reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti, tai yra objektams, kurie buvo nusikalstamos veikos padarymo įrankiais ar priemonėmis arba ant kurių išliko nusikalstamos veikos pėdsakų, nes tokiu būdu bus identifikuotas kaltininkas.

Detalioji apžiūra yra apžvalginės apžiūros tęsinys. Tai reiškia, kad detaliosios apžiūros metu galimi patvirtinimai arba paneigimai dėl užfiksuotos informacijos apžvalginės apžiūros metu, t.y. objektų savybės, išsidėstymas, pėdsakų nebuvimas ar buvimas, kai šių neturėtų būti ir atvirkščiai, pėdsakų radimo vieta netipinė tam tikram įvykiui.

Ši apžiūra yra reikšminga, nes jos metu daromos išvados apie įvykį, ar pakankama duomenų teigti, jog yra nusikalstamos veikos požymių.

Paskutinis įvykio vietos apžiūros etapas, kriminalistikos moksle vadinamas baigiamuoju. Tai yra finalinis etapas, kurio metu fiksuojama visa apžiūros eiga ir rezultatai. Baigiamasis etapas prasideda nuo pareigūno surinktos informacijos sisteminimu darant išvadas. Jeigu apžiūra buvo atlikta daugiau nei vieno pareigūno, nes šis negalėjo atlikti visos įvykio vietos apžiūros, surenkama informacija iš kiekvieno apžiūrą atlikusio pareigūno ir esant poreikiui atliekama papildoma tam tikrų objektų apžiūra.

Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-132/2004 nurodoma – autoavarijos vietos planas 2001 m. vasario 20 d. buvo atkurtas esmingai pažeidžiant 1961 m. BPK 200 straipsnio nuostatas, nes matavimai turėjo būti atlikti ir autoavarijos vietos planas sudaromas apžiūrint įvykio vietą – 1999 m. birželio 12 d. Tačiau 1999 m. birželio 12 d. įvykio vietos apžiūros protokolas su eismo įvykio

planu sudarytas itin aplaidžiai – protokole kai kurie duomenys taisyti, tačiau jų taisymas neaptartas, plane pažymėta stiklo šukių vieta, tačiau nenurodyti elementarūs duomenys apie stiklo šukių vietos padėtį kelio ilgio ir pločio atžvilgiu. Jeigu apžiūrint įvykio vietą pareigūnai nesugebėjo užfiksuoti elementarių duomenų apie stiklo šukių vietos padėtį kelio ilgio ir pločio atžvilgiu, tai kyla pagrįstų abejonių dėl šių duomenų patikimumo sudarant autoavarijos vietos planą 2001 m. vasario 20 d., be to, procesiniai įstatymai tokios galimybės – autoavarijos vietos plano atkūrimo – nenumato. Įrodymais byloje pripažįstami tik tokie duomenys, kurie buvo užfiksuoti ar gauti BPK nustatyta tvarka. Dėl šios priežasties negali būti tinkamu įrodymu ir autotechninė ekspertizė, kurios išvados pagrįstos atkurtais avarijos vietos plano duomenimis.

Kitoje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-49/2006 buvo susiduriama su duomenų įforminimo problematika: pagrindinis kaltinimo ir apeliacinės instancijos teismo argumentas, lėmęs E. M. pripažinimą kaltu dėl vagystės iš M. buto, buvo jo piršto atspaudas, kuris pagal specialisto išvadą buvo surastas M. bute. Tačiau piršto atspaudą paėmimas įvykio vietos apžiūros metu nebuvo įformintas taip, kad nekeltų abejonių ir pašalintų klaidos ar atsitiktinumo galimybę užfiksuojant įvykio vietos apžiūros duomenis bei panaudojant gautus duomenis specialisto išvada gauti. Kolegija iš esmės sutinka su apylinkės teismo argumentais dėl trūkumų įforminant įvykio vietos apžiūros duomenis ir mano, kad procesinio veiksmo trūkumai kelia pagrįstų abejonių ir gautų duomenų patikimumu. Todėl abejotini duomenys negali būti patikimas įrodymas, pagrindžiantis nuteistojo kaltę ir paneigiantis jo alibi. Jokių kitų duomenų, patvirtinančių E. M. dalyvavimą nusikaltime, baudžiamojo proceso metu nebuvo surinkta.

Kaip matoma išnagrinėjus teises publikacijas bei baudžiamąsias bylas, egzistuoja problematika, trukdanti priėti prie reikšmingų išvadų apie veikos nusikalstamumą, t.y. – atliekamas neišsamus ir per daug trumpas įvykio vietos apžiūrėjimas, nesilaikoma nuoseklumo, pareigūnų bendradarbiavimo trūkumas, nebuvo pasirinktas taktinis būdas, netinkamas duomenų įforminimas, protokole naudojamos netikslios formuluotės ir terminai bei ne visada apsaugomi objektai ar pėdsakai (Malevski, 1997, p. 71).

Kartais įvykio vietos apžiūros metu lygiagrečiai atliekami ir kiti tyrimo veiksmai: ieškoma liudytojų, jie apklausiami (Anselis et al., 2011, p. 75). Iš to galima išvada, kad apžiūra sąveikauja ir su kitais tyrimo veiksmais.

Įvykio vietos apžiūros baigiamasis etapas pasibaigia įvykio vietos apžiūros eigos ir rezultatų fiksavimu, tai atliekama atitinkamais techniniais kriminalistiniais būdais. BPK 207 str. 2 d.

reglamentuojama, kad apžiūros objektus galima filmuoti ir fotografuoti, t.y. atlikti vaizdinį fiksavimą. Praktikoje dažniausiai taikomas fotografavimas fiksuojant vizualinę informaciją tokių veikų metu kaip eismo įvykis, nužudymas, kontrabanda ir kitos. Tai yra pakankamai efektyvus būdas, leidžiantis geriau pažinti objektus, kurie aprašomi protokole, nes kokybiškai užfiksuotas vaizdas yra informatyvesnis nei aprašas. Kaip ir kitiems apžiūros veiksams, nuotraukų atlikimui būdingas nuoseklumas, t.y. jos pateikiamos pradedant bendraisiais vaizdais ir pereinant link detalių.

Minėta, kad apžiūros rezultatai yra fiksuojami apžiūros protokole. Protokolo sąvoka įtvirtinta BPK 36 str., tai yra dokumentas, kuriame patvirtinamas ikiteisminio tyrimo arba teismo veiksmų atlikimo faktas, jų turinys bei rezultatai. Taip pat BPK numato ir kitus reikalavimus protokolui (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002). Užfiksuotos medžiagos privalumas atsiskleidžia per įrodomosios medžiagos teikimą teismui. Be fotografijų atliekami ir vaizdo įrašai. Praktikoje pastebima, kad fiksavimas atliekant vaizdo įrašus yra naudingesnis visos įvykio vietos, nes tam tikrais atvejais, jeigu informacija yra užfiksuojama tik aprašant žodžiais, tekstas gali būti suprantamas savaip, ignoruojant tikrąją jo reikšmę. Kartais tekstas surašomas netiksliai dėl nekompetentingų pareigūnų, atliekančių savo pareigas aplaidžiai. Viena iš aplaidžių klaidų, tai netikslaus laiko nurodymas, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byloje Nr. 2K-279/2008 nurodoma, jog įvykio vietos apžiūra buvo pradėta 5.15 val. – tai prieštarauja vagystės eigos vaizdo įrašų apžiūros protokoluose fiksuojamam laikui; apžiūros protokolo vaizdo įrašų duomenimis, 5.25 val. vagys dar buvo automobilyje. Taip pat pažymėtina, kad šis faktas prieštarauja ir kriminalisto T. K. tarnybiniame pranešime nurodytai aplinkybei, kad pavogtas automobilis rastas 2006 m. sausio 31 d. 4.00 val. ryte.

Ž. Navickienės ir E. Žuravlio 2017 metų straipsnis puikiai atspindi praktikoje dažniausiai naudojamų techninių priemonių, taigi eiliškumas sekantis po fotoaparato panaudojimo atrodo taip – rankų pėdsakų ryškinimo priemonės, vatos tamponai, kvapų paėmimo priemonės, žirkklės, DNR konteineris, kartoninė dėžutė pakavimui (Navickienė et al., 2017, p. 156).

Protokolo surašymo privalomumas įtvirtinamas įstatymu, šiam procesui BPK 179 str. numatytas reglamentavimas. Šiame straipsnyje nurodomi bendrieji reikalavimai tyrimo veiksmų, įtvirtinami protokolo surašymo veiksmai, atlikti apžiūros metu. Literatūroje pateikiama protokolo problematika, laikomasi nuomonės, jog kyla sunkumų surašant protokolą dėl paties objekto specifikos, t.y. įvykio vieta gali būti fiziškai nepalanki (Ancelis et al., 2011, p. 75). Problematika

pasireiškia ir teismų praktikoje, pastebima, kad kaip trūkumas gali būti prieš tai autorės minėtos fotolentelės nesudarymas, neretai pasitaiko ir netikslus pėdsakų aprašymas bei neatsakingas žiūrėjimas į darbą surašant protokolą paviršutiniškai, pavyzdžiui, 2008 m. rugsėjo 30 d. baudžiamojoje byloje Nr. 2K-392/2008 įvykio vietos apžiūros protokole pažymėjus, kad automobilio daiktinėje yra įvairūs dokumentai įmautėse, atlikus apžiūrą nurodyta, jog dvi daktiloskopinės plokštelės su rankų pėdsakais paimtos jau nuo plastikinio dokumentų įdėklo. Be to, įvykio vietos apžiūros metu ne tik nepaimtas objektas, ant kurio rasti pirštų pėdsakai, nors jis nebuvo didelių gabaritų, bet ir detalai neaprašytas, nors įvykio vietoje buvo fotografuojama, tas objektas – įmautė ar įdėklas – nenufotografuotas, nenurodyta, kokie dokumentai jame buvo.

Apie protokolų trūkumus pasisakė ir H. Malevski savo disertacijoje, kurioje teigė, kad praktiškai kiekviename įvykio vietos apžiūros protokole yra trūkumų, o daugumoje jų tie trūkumai yra esminiai. Neretai protokolų ir fotolentelių arba schemų (planų) ryšys būdavo grynai hipotetinis, t.y. protokole nebūdavo aprašomi tie objektai, kurie būdavo pavaizduoti fotonuotraukose (Malevski, 1997, p. 80).

Protokolui keliami tam tikri reikalavimai (Ancelis et al., 2011, p. 13):

- 1) BPK normų laikymasis;
- 2) laikomasi formos reikalavimų, nuoseklumo;
- 3) laikomasi nuoseklumo ir tikslingumo surašant reikšmingą informaciją;
- 4) yra susilaikoma nuo interpretacijų, t.y. fiksavimas yra objektyvus nesiremiant savo nuomone.

Kaip autorės buvo minėta prieš tai, protokole laikomasi formos, tai reiškia, kad protokolą sudaro dalys. Protokolas susideda iš trijų dalių: įžanginės, aprašomosios ir baigiamosios (Kurapka et al., 2013, p. 30).

Protokole fiksuojama tokia apžiūros metu surasta informacija:

- 1) bendrieji požymiai – objekto pavadinimas, jį apibūdinančios savybės (dydis, forma, spalva, medžiaga ir kiti), t.y. požymiai būdingi tam tikrai rūšiai objektų;
- 2) specialieji požymiai – defektai, objekto numeris ir kiti, t.y. požymiai būdingi individualiai tam daiktui.

Be autorės paminėtų požymių, protokole galima rasti ir tokią informaciją kaip datą, apžiūros atlikimo laiką, vietą, ikiteisminio tyrimo numerį, kas atlieka apžiūrą, dalyvius, nurodoma ar dalyvauja vertėjas, jei dalyvauja nurodomas vardas bei pavardė, taip pat nurodoma ar apžiūroje

dalyvavo specialistas, aplinkos savybės, t.y. apšvietimas, oro sąlygos, techninės priemonės, eiga bei straipsniai, kuriais vadovaujantis atliekama apžiūra. Vertinant Vokietijos baudžiamojo proceso kodeksą (toliau – StPO) pastebima, kad StPO 86 str. nurodoma, kad protokole turi būti nurodomi apžiūros metu nustatyti faktai, nurodoma, kokių pėdsakų nebuvo galima nustatyti pagal aplinkybes (The German code of criminal procedure. Federal law, 1987).

BPK 179 str. 4 d. nurodoma, kad protokole daromi pakeitimai, pataisymai ir papildymai turi būti aptariami (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002).

Atlikta įvykio vietos apžiūros protokolo analizė taip pat parodė, jog yra skiltis, kurioje turi būti nurodoma informacija apie objektų tyrimą įvykio vietoje. Tai reiškia, kad BPK 205 straipsnyje numatyta, jog objektai gali būti ištirti ir jų radimo vietoje. Atlikus praktikos analizę galima teigti, kad problematika surašant apžiūros protokolą neretai atsiranda siekiant konkretumo ir tikslumo aprašant objektą.

Įžanginėje dalyje pažymima protokolo surašymo data, vieta, dalyviai ir kiti rekvizitai. Taip pat gali būti nurodomos ir meteorologinės sąlygos, apšvietimas, oro temperatūra.

Aprašomoji dalis skirta surašyti įvykio vietos apžiūros atlikimo eigai užfiksuoti. Įvykio vietos apžiūra išskirtinė tuo, kad šis objektas gali apimti ir kitų objektų apžiūrą. Tokia nuomonę kyla atsižvelgus į aprašomojoje dalyje nurodomą informaciją. Šioje dalyje apibūdinama – teritorija arba vieta, aplink esančių objektų charakteristika. Aprašomas daiktų ir pėdsakų nutolimas nuo kitų objektų. Taip pat ryšys su kitais objektais pastebimas per įvykio vietos apžiūros procedūrą, nes turi būti apžiūrimi minėti objektai ir kiti daiktiniai įrodymai bei aprašomi šioje dalyje.

Šioje protokolo dalyje užfiksuojama ne tik informacija apie objektą ir pėdsakus, bet ir jų vaizdinė medžiaga pateikiant vaizdo numerį fotolentelėje.

Baigiamojoje dalyje pažymimi visos taikytos technikos priemonės, būdai, metodai, taip pat daiktai, turintys įrodomąją reikšmę, išvardijami pėdsakai.

Kartu su protokolu sudaromi planai ir schemas, tokia rekomendacija reglamentuojama ir BPK 179 str. 1 d. Braižant planą atvaizduojama įvykio vieta pateikiant tikslų vaizdą, laikantis mastelio. Be to, yra nurodoma: kokio tipo tai planas, paliekami rekvizitai nurodant, kas atliko braižymus bei kokiam protokolui yra priskiriamas planas, po juo pasirašoma. Pareigūnų retkarčiais naudojamas fiksavimas – įvykio vietą pažymint žemėlapyje, tačiau naudojimas šio būdo negalimas be planų ir schemų.

Literatūroje galima pamatyti planų išskyrimą į tam tikras rūšis – orientacinį, apžvalginį, mazginį, detalųjį. Surašius protokolą yra pridamos skaitmeninės informacijos laikmenos, ir įrašyta skaitmeninė vaizdų informacija (Kurapka et al., 2013, p. 66).

Padarytos klaidos nagrinėjamo metu įprastai yra lemiamos. Dėl apžiūros metu padarytų klaidų bei nekokybiškai atliktos apžiūros, kyla sunkumų įrodinėjant kaltinamųjų kaltę. 2016 metų leidinyje „Europos kriminalistikos bendros erdvės 2020 vizijos įgyvendinimo Lietuvoje mokslinė koncepsija“ preziumuoja problematiką dėl subjektų atliekamų veiksmų, apžiūrint objektą. Išskiriama specialistų ir kitų tarpusavio bendradarbiavimo problema ir siūlymai, tačiau metodikos pateikimas nebūtinai yra veiksmingas sprendimo būdas, vertinga būtų išstobulinti praktinius įgūdžius suteikiant kokybiškus įvykio vietos apžiūros mokymus. Tačiau, kaip rodo praktika, kai įvykio vietos apžiūrą atlieka vienas tyrėjas, dažniausiai nėra paimami jokie pėdsakai (Navickienė et al., 2017, p. 145).

Policijos departamento 2023 metų pateiktame strateginiame veiklos plane numatoma stiprinti bendradarbiavimą tarpusavyje dirbančių pareigūnų, specialistų, stiprinti policijos darbuotojų motyvaciją ir tobulinti gebėjimus užtikrinant viešąją tvarką ir nusikalstamų veikų tyrimą (Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato 2016 metų veiklos planas). Be numatytų veiksmų tokių kaip – fizinio pasirinkimo stiprinimas, vadovų ugdymo sistemos sukūrimas, policijos pareigūnų kasmetinis vertinimas, pareigūnų rengimas atsižvelgiant į gyvenimiškas situacijas, išskiriamas ir naujų technologijų diegimas, tai leidžia manyti, kad trūkumas technologijų taip pat priveda prie nekokybiško nusikalstamų veikų tyrimo.

Kaip veiksmus tikslui įgyvendinti numato plėtojimą bepiločių orlaivių naudojimą pareigūnų veikloje, paskirti buvo 3 darbuotojai parengiant kaip bepiločių orlaivių darbuotojus, tiesa – dar 2022 metais buvo numatyta įsigyti dronus, tačiau dėl finansų trūkumo ši procedūra buvo sustabdyta ir perkelta į 2023 metus. Dronas pasižymi naudingomis savybėmis tiriant nusikalstamas veikas, šis gali tiksliai fiksuoti vaizdą net tolimu atstumu, įmanomas kokybiškas vaizdo priartinimas, yra integruotas apšvietimas bei terminė kamera. Dronų naudojimas ypač naudingas apžiūrint didesnio ploto įvykio vietą. Taip pat planuojamas buvo sistemų įrengimas, pvz., civilinio mobilizacinio valdymo ir atnaujinimas, pvz., DVS (dokumentų valdymo sistema) ir kita.

Įvykio vietos apžiūros kiekis yra akivaizdžiai mažėjantis. Suprastėjusi įvykio vietos apžiūros kokybė taip pat pastebima. Ilgą laiką specialistų dalyvavimo įvykio vietų apžiūrose rodikliai buvo palyginti aukšti (svyravo nuo 62 iki 66 procentų) ir tenkino ikiteisminio tyrimo poreikius. 2003

m., įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui, situacija pasikeitė: apžiūrima ir tiriama tik apie 38,5 proc. šalyje užregistruotų nusikaltimų vietų (Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro įsakymas..., 2006). Įvykio vietos apžiūros problemos yra plačiai nagrinėjamos ir kitose šalyse, pavyzdžiui, Lenkijoje, Slovakijoje išleidžiama literatūra, rengiamos konferencijos. Tačiau anglosaksai bei germanai daugiau dėmesio skiria techniniams nei teoriniams klausimams.

Anksčiau atlikti tyrimai parodė, kad įvykio vietos apžiūros trūkumai dažniausiai susiję su apžiūros dokumentavimu, t. y. protokolo pildymu (nenurodoma pėdsakų lokalizacija, objektai nėra aprašomi, naudojami netikslūs terminai, aprašymas būna paviršutiniškas, protokole rašomi tyrėjo samprotavimai). Be to, būta ir organizacinių trūkumų, tokių kaip specialisto nedalyvavimas bei techninių priemonių stoka. Pastebėta, kad įvykio vietos apžiūra buvo atliekama nesivadovaujant kriminalistinėmis rekomendacijomis (Navickienė et al., 2017, p. 148).

Toliau nagrinėjant su įvykio vieta susijusią problematiką, galima palyginti ją skirtinguose laikotarpiuose. Pavyzdžiui, 1997 metais H. Malevski atlikęs analizę, įvykio vietos apžiūros trūkumus suskirstė į šias grupes (Malevski, 1997, p. 11):

- 1) trūkumai užtikrinant įvykio vietos apsaugą;
- 2) trūkumai pasirengiant įvykio vietos apžiūrai;
- 3) trūkumai atliekant įvykio vietos apžiūrą;
- 4) trūkumai fiksuojant įvykio vietos apžiūrą.

Ž. Navickienė ir E. Žuravliovas taip pat atliko bylų analizę ir išskyrė tokias pačias įvykio vietos apžiūros trūkumų grupes kaip ir H. Malevski, tačiau kiekvieną iš anksčiau nurodytų grupių papildė konkrečiomis problemomis. Pavyzdžiui: nenaudojamos apsaugos priemonės, neįvertinamos realios įvykio vietos ribos, pirminės informacijos apie įvykį stoka, neapgalvojama, kokia apimtimi bus atliekami veiksmai, pernelyg trumpas apžiūros atlikimas, tyrėjo ir specialisto bendradarbiavimo stoka, netinkamas pėdsakų aprašymas, plano sudarymo ir kiti trūkumai (Navickienė et al., 2017, p. 155).

Tais atvejais, kai įvykio vietos apžiūra nebuvo atlikta, galima manyti, kad tai galėjo nutikti dėl objektyvių priežasčių, pavyzdžiui, kai nėra žinoma vieta bei subjektyvių priežasčių, pavyzdžiui, kai po veikos praėjo pakankamai daug laiko, kas leidžia manyti, kad įvykio vietos apžiūra nebebus galima dėl pakitusios informacijos toje vietoje, dingusių pėdsakų.

Apibendrinant, įvykio vietos aiškinimo ribos yra suprantamos plačiau nei nusikalstamos veikos vieta. Nuo kitų objektų apžiūrų, įvykio vietos apžiūra skiriasi tuo, jog atliekant ją tiesiogiai yra apžiūrima nusikalstamos veikos vieta. Įvykio vietos apžiūros klasifikuojamos įvairiai. Atlikta analizė parodo būtinumą efektyvinti subjektų darbą įvykio vietos apžiūros metu paskiriant mokymus ir atnaujinant naudojamą technologijas.

3.2.Lavonų apžiūra

Lavono apžiūrą galime laikyti dedamąja įvykio vietos apžiūros dalimi. 1961 m. BPK šis procesas (veiksmas) buvo reglamentuojamas 201 str., dabartiniame tokio reguliavimo nebeliko. Iš esmės reglamentavimas atrodė labai panašiai, kaip asmens apžiūros, tačiau papildomas įstatymas lavono iškasimu BPK 206 str. 3 d. Lyginant Lietuvos Respublikos reglamentavimą su kitų valstybių, galima pastebėti, kad Rusijos Federacijos 2001 metų gruodžio 18 d. baudžiamojo proceso kodekso 24 skyriuje reglamentuojama lavono apžiūra, kartu - asmens apžiūra ir tardymo eksperimentas (Criminal procedural code of the Russian Federation, 2001).

Remiantis Valstybės duomenų agentūra, Lietuvoje mirusiųjų per metus skaičius nuo 1996 m. iki 2023 metų ženkliai nekito, svyravo nuo 38919 iki 35706, tiesa, 2021 m. galime matyti didesnę mirčių šuolį – iki 47746. 2021 m. nesmurtinė mirtis sudarė 99,90 proc., o smurtinė tik 0,10 proc., smurtinių mirčių situacija gerokai pagerėjusi, nes 2000 m. smurtinės mirtys sudarė net 74 proc. iš 7901 pradėtų ikiteisminių tyrimų (Oficialiosios statistikos portalas).

Remiantis 2018 metų Policijos veiklos apžvalga galima teigti, jog policijai kiekvienais metais tenka pradėti daugiau nei 5000 ikiteisminių tyrimų dėl mirties priežasties nustatymo. Tačiau dauguma tyrimų pradedama formaliai, neturint pakankamai duomenų apie veikos požymius. Tokia situacija kyla dėl Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymo 12 str. Jame nurodomi visi atvejai, kada asmens mirties faktą nustatęs asmuo privalo nedelsdamas pranešti apie tai policijai, tai yra dauguma atvejų, nebent asmuo mirė stacionare arba buvo sergantis lėtine liga ir buvo gauta šeimos gydytojo pažyma. Siūlytina nustatyti, kad policija asmens mirties atveju pradėtų ikiteisminį tyrimą nustačius galimos nusikalstamos veikos požymius (smurtas, netinkama sveikatos priežiūra, tarnybos pareigų neatlikimas ir kt.) pagal atitinkamą BK straipsnį arba pradėtų procesą mirties priežastiai nustatyti, kai nežinoma mirusio asmens tapatybė ar radus mirusį asmenį su vėlyvaisiais organizmo biologinės mirties požymiais, t. y. vykdytų jai

Policijos įstatyme ir BPK nustatytus uždavinius (Lietuvos policijos ataskaita visuomenei, 2023). Lavonai, kurie yra laikomi kriminaliniais ar yra neatpažinti, turi būti registruojami, užpildoma kortelė, kurioje surašoma reikšminga informacija apie lavoną, t.y. išorės požymiai, kartu surasti daiktai ir kita informacija. Taip pat lavonai yra fotogramuojami.

Kriminalistinėje literatūroje lavono apžiūrai dėmesys buvo skiriamas įvairiais tarpsniais, štai 1989 m. A. Matyšėvas išleido knygą, kurioje nagrinėjo pagrindinius lavono aptikimo teorijos ir praktikos principus. Šių žinių panaudojimas buvo išimtinai nukreipiamas į gydytojus, ypač į specialistus, kurie dirba su mirties nustatymu. (Matyšėvas, 1989, p. 74). Knygoje aptariami įvairūs klausimai, kylantys iš lavono apžiūros. Išskirtinis gydytojo statusas pateikiamas ir dabartiniame BPK, o literatūroje šis atskleidžiamas plačiau, pavyzdžiui A. Matyšėvo knygoje (Matyšėvas, 1989, p. 44).

Apžiūros gali būti atliekamos nužudymo atveju, eismo įvykio ir kitais atvejais. Po eismo įvykio lavonas įprastai randamas ant kelio, transporto priemonėje arba iš jos iškritęs. Buitinių nužudymų atveju lavonai randami namų aplinkoje.

Nužudymai atliekami įvairiai, pvz., panaudojus šaunamąjį ginklą, bukus ar aštrius daiktus, suskaidant kūną, pasmaugiant, pakariant, paskandinant, sudeginant, nunuodijant, galimi ir savižudybės inscenizavimai ir t.t. Taip pat lavonas gali būti randamas atliekant kitus tyrimo veiksmus: kratą, parodymų patikrinimą vietoje (Kurapka et al., 2013, p. 67). Vienas iš lavonų suradimo būdų yra naudojimas termografija, tai yra matavimas šilumos, kai temperatūra daugiau nei nulis. Nepriklausomai nuo lavono radimo vietos, apžiūros tikslas yra toks pats – nustatyti įvykio mechanizmą pagal rastus pėdsakus.

Lavonas tai negyvo žmogaus kūnas, biologinis objektas, todėl atsiranda poreikis apžiūroje dalyvauti teismo medikui, o kai jo nėra - kitiems medicinos srities specialistams, gydytojams. Teismo medikas yra svarbi figūra apžiūros metu, nes šis kelia galimas versijas apie įvykį vertindamas nusikalstamos veikos aplinkybes tokias kaip įrankis, kuriuo buvo nužudyta, mirties laikas ir kitos aplinkybės.

Taigi, dėl savo specialiųjų žinių turėjimo teismo medikas padeda surasti, išnagrinėti ir užfiksuoti reikšmingą informaciją kokybiškiau. Teismo medikas susipažįsta su lavono duomenimis, o tada atlieka išorinę lavono apžiūrą: apžiūri galvą, plaukus, veidą, akis, burną bei dantis, kaklą, krūtinę, pilvą, nugarą, rankas, kojas bei plaštakas ir pėdas. Apžiūrima apranga, pažeidimai ar pėdsakai ant jų, taip pat teismo medikas apžiūri žaizdas, mėlynės ir kita. Teismo

medikas atlikus apžiūrą išsamiai turi būti įmanoma nurodyti tokią informaciją: apytikslė mirties priežastis bei jos laikas, ar buvo atlikti pozos pakeitimai, taip pat turi būti nusakoma kokius įrankius panaudojus buvo atlikti sužeidimai, nurodomi pėdsakai, esantys ant kūno, tokie kaip kraujas ar pan.

Tiesa, šioje vietoje taip pat neapsieinama be tam tikros problematikos, nes pasitaiko atvejų, kai teismo medikas nedalyvauja. Nors jis ir nepateikia galutinio vertinimo, bet surenka reikšmingą informaciją apie požymius. Todėl aptikus lavoną svarbu pagrindinius požymius gebėti fiksuoti apžiūrą atliekantiems ir kitiems pareigūnams.

Siekiant identifikuoti žmogaus mirtį, yra fiksuojami baziniai požymiai: nesigirdi kvėpavimo ūžesio, vizualiai nepavyksta pastebėti kvėpavimo, (tai gali būti tikrinama plika akimi arba pasitelkiant veidrodžiu, stebint ar šis nerasoja), taip pat nepavyksta užčiuopti pulso, nesikeičia piršto spalva jį užveržus, nereaguoja uoslė ir t.t. Be šių požymių, žmogaus mirtį parodo ir stipriai atšalęs kūnas, t.y. nukritus temperatūrai iki 25 laipsnių yra akivaizdus mirties požymis, taip pat ir lavono pūvimas, lavondėmės, lavono sudžiūvimas, sustingęs kūnas. Lavoninis sustingimas prasideda po 2-4 valandų, pilnai susitingęs lavonas būna per 16 valandų, sustingimas praeina per 5-7 dienas po mirties (Matyševs, 1989, p. 77-80).

Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymo 10 str. kaip neabejotini mirties požymiai nurodomi: negrįžtamai nutrūkusi kraujotaka ir kvėpavimas, lavoniškas atšalimas, lavoniškas sustingimas, yra lavondėmių ir kitų ankstyvųjų bei vėlyvųjų lavoniškų reiškinių (Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas, 2002). Šie požymiai, kaip mirties reiškiniai aktūalus mirties faktui, mirties laikui, mirties priežastčiai nustatyti, įvertinti galimus pozos keitimus. Tik nustačius asmens mirtį galima lavono apžiūra.

Vienas žymiausių autorių teismo medicinos srityje 1996 m. publikacijoje aiškino, jog teismo medikas lavono apžiūroje turi dalyvauti dėl to, kad gali padėti sudaryti tinkamą įspūdį apie situaciją, kuri negali būti perteikta protokolais ar kitais fiksavimo būdais (Eckert, 1997, p. 106). Vokietijos baudžiamojo proceso kodekso 87 straipsnyje nurodoma, kad teismo medikas atlieka lavono apžiūrą (The German code of criminal procedure. Federal law, 1987).

Radus lavoną, pirminiais ikiteisminio tyrimo veiksmais yra (Jablokov, 2000, p. 308):

- 1) įvykio vietos apžiūra;
- 2) lavono (jo kūno dalių) apžiūra;

- 3) teismo medicininė lavono ekspertizė;
- 4) asmenų, kurie surado lavoną (jo kūno dalis), apklausa.

Taigi, aptikus lavoną, šio apžiūra turi būti atliekama neatskiriant jo iš įvykio vietos, tai reiškia, kad naudojant taktinius būdus yra vertinama bendra nusikalstamos veikos situacija, lavonas vertinamas ir kitų aplink esančių objektų atžvilgiu. Lavonų apžiūrai būdingi ypatumai, priklausantys nuo požymių, tokių kaip, pvz., apžiūra radus pakaruoklį, radus suskaidytą kūną ir t.t. Standartiškai apžiūra atliekama įvykio vietoje, o atlikus ekshumaciją lavonas apžiūrimas lavoninėje, tačiau gali būti atliekamas tolimesnis tyrimas laboratorijoje. Tai nutinka, kai reikia papildomų techninių priemonių ar daugiau laiko atlikti šį veiksmą. Generalinio prokuroro įsakymo “Dėl Rekomendacijų dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos patvirtinimo” 146 p. nurodoma: jei lavonas randamas ne uždaroje patalpoje arba jei toje vietoje negalima atlikti nuodugnios išorinės lavono apžiūros, apžiūra gali būti tęsiama pergabenus lavoną į tam tinkamas patalpas. Jei ir buvo atlikta apžiūra įvykio vietoje, galima ją pakartoti lavoninėje (Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro įsakymas..., 2008).

Išorinė lavonų apžiūra, kaip ir kitos, turi joms būdingą eigą. Ši stadija vadinama bendrąja. Taip pat kriminalistikoje išskiriama ir detalioji apžiūra, kuri atliekama lavoninėje (Matyševs, 1989, p. 81-83).

Pradedant bendrąją lavono apžiūrą visų pirma skiriamas dėmesys radimo – įvykio vietai, taip pat lavono pozai bei įvertinama ar yra požymių, bylojančių apie jos pakeitimą, kitaip tariant – vertinamas bendrasis vaizdas. Tai yra ypatingai svarbūs veiksmai, nes šiuos atlikus galimas versijų kėlimas.

Radus lavoną įprastai apžiūrą atliekama pradedant nuo jo, t.y. ekscentrinio būdu, kuris autorės buvo apibrėžtas anksčiau, surenkami pėdsakai ir daiktai, turintys reikšmingos informacijos, pvz., daiktai kišenėse, rūbai, įrankiai, priemonės ir t.t. Kaip ir minėta prieš tai, šis būdas yra pagrindinis atliekant lavonų apžiūrą, tačiau šioje vietoje kyla sunkumų dėl kokybiškos apžiūros, nes kyla pavojus pėdsakų praradimui. Taigi, tai reiškia, jog iš pradžių turi būti atliekama aplinkos apžiūra 3-5 metrų spinduliu aplink, o tik tada apžiūrimas lavonas, nes kitu atveju pėdsakus gali sunaikinti ir pareigūnai, atliekantys apžiūrą.

Apžiūrėti pradedama nuo galvos, nuoskeliai einant link kojų. Apžiūrint lavoną fiksuojamas laikas, kada yra atliekama apžiūra, lavono temperatūra, kuo tikslesnė jo poza ir galūnių padėtis, įvertinama, jei ji buvo neįprasta. Nustatoma lavono lytis, amžius, įvertinamas kūno sudėjimas ir

ilgis, akių lęšiukų būseną, plaukų spalva, užfiksuojami ant kūno esantys sužeidimai ir kiti pėdsakai, esantys ant kūno bei ypatingos kūno žymės (kaip pvz., atšalimas) taip pat ir rūbai ir t.t. Svarbu nustatyti ar tai nebuvo nužudymas, nes nustačius, pereinama į persekiojimą “karštais pėdsakais”.

Atlikus apžiūrą lavonas yra fotografuojamas, nes dėl buvimo ypatingu objektu biologine prasme, kūnas kinta sparčiai, todėl būtina jį fotografuoti dėl tokių aplinkybių: lavono pozos užfiksavimo būtinumas (tai aprašyti protokole labai sudėtinga); lavono vietos fiksavimas; sužalojimų, žaizdų, kraujosrūvų, nubrozdinimų, įdrėskimų, lavondėmių, kraujo dėmių ir jo nutekėjimo pėdsakų vieta, išsidėstymas, forma ir kt. Dėl šių aplinkybių ir dėl to, kad įvykio vietoje ne visada netgi preliminarai galima nustatyti mirties priežastį, lavonas kruopščiai fotografuojamas (Kurapka et al., 1998, p. 86).

Fotografavimas atliekamas laikantis bendrųjų kriminalistinių taisyklių. Atliekamos mazginės, detaliosios, situacinės nuotraukos, kurios daromos nuosekliai ir sudaro vientisą jų komplektą. Fotografavimo tvarka priklauso nuo to ar apžiūrimas lavonas rastas užslėptas, ar neužslėptas. Lavonas fotografuojamas kartu su aplinka, iš visų pusių. Paskui fiksuojamas bendras lavono vaizdas iš abiejų šonų bei iš galvos ir kojų pusės, taip pat ir iš viršaus (Kurapka et al., 2012, p. 361). Mazginėse nuotraukose fiksuojami daiktai rasti prie lavono, o detaliosiose – sužeidimai, iš pradžių, esantys atvirose kūno vietose ir pan. Rekomenduojama nuotraukų neatlikti iš galvos pusės ar nuo kojų, tačiau kartais dėl pačios aplinkos vaizdo užfiksuoti kitaip nepavyksta. Jeigu lavonas buvo paslėptas atsiranda papildomas žingsnis – fotografuojama slepianti aplinka ir pats lavono radimo momentas. Daiktai, ant kurių guli lavonas, palieka tam tikras blyškias dėmes arba reljefinius pėdsakus ant lavono, suspaudžiant gyslas, todėl reikia dėmiai išanalizuoti dėmes, nes galima gauti informacijos apie lavono vietos pakeitimą (Belkin et al., 1968, p. 340).

3.3. Asmenų kūnų apžiūra

Asmens apžiūros procesas reglamentuojamas BPK 143 straipsnyje, kuriame yra nurodoma, kad, ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras turi teisę atlikti įtariamojo, nukentėjusiojo ar kito asmens kūno apžiūrą, prireikus nustatyti, ar ant jo kūno yra nusikalstamos veikos pėdsakų arba ypatingų žymių (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002).

Palikti ant žmogaus nusikaltimo pėdsakai gali būti kūno sužalojimai, dėmės, dėl nusikalstamos veikos atsiradusios kraujo dėmės, biologinių, cheminių ar kitokių medžiagų dalelės.

Dažniausiai randami biologiniai pėdsakai: kraujas, seilės, rečiau pasitaiko kaulų, spermos, dantų ir kiti. Biologinius pėdsakus gali paveikti aplinkos veiksniai, pavyzdžiui, drėgmė, temperatūra ir t.t. Kaip ypatingosios žymės išskiriami įvairūs kūno defektai, apgamai, tatuiruotės, randai po buvusių operacijų ir pan. (Goda et al., 2009, p. 360).

Doktrinoje nurodoma, kad šiomis procesinės prievartos priemonėmis siekiama gauti duomenų, reikšmingų nusikalstamai veikai ištirti, kai nereikia atlikti tyrimo (Juškevičiūtė et al., 2014, p. 93).

BPK yra principinės nuostatos, kurios gali būti pažeistos tik įstatymo nustatyta tvarka. Tai atsispindi tos pačios lyties prokuroro, pareigūno ar specialisto dalyvavime atliekant apnuoginto asmens apžiūrą, tačiau išimtis yra taikoma gydytojui, kurio lytis neprivalo sutapti.

1961 m. BPK, buvo nurodyta, kad tuo atveju, kai apžiūra susijusi su asmens apnuoginimu, tardytojas jos neatlieka, ją atlieka gydytojas. Šios nuostatos BPK nebeliko. Gydytojas apžiūros metu padeda vertindamas kūną, nes ant šio esantys pėdsakai ar ypatingos žymės gali išduoti kūno sužalojimus, padarytus nusikalstamos veikos metu. Taip pat gydytojas konsultuoja kitus apžiūroje dalyvaujančius asmenis, kaip ant asmens galėjo atsirasti pėdsakai.

Be žmogaus orumą žeidžiančių veiksmų yra ir kiti veiksmai, kurie yra neleidžiami. Draudžiama dalyvauti asmenims neturintiems nieko bendro su nagrinėjama byla. Draudžiama apžiūrėti kūno dalis, kurių nebūtina apžiūrėti tikslo pasiekimui. Taip pat turi būti laikomasi bendrųjų taisyklių neištesiant apžiūros trukmės bei susilaikoma nuo veiksmų, keliančių pavojų gyvybei, atlikimo.

Specialistu pasikliaujama esant sudėtingai apžiūros situacijai ar prireikus nuo žmogaus kūno paimti pėdsakus. Baudžiamojoje byloje Nr. 1A-537-113-2011 nurodoma – asmens apžiūros tikslas yra ištirti ant įtariamojo kūno nusikaltimo pėdsakus, o ne nusikaltimo paslėptus įkalčius. Asmeniui atsisakant apžiūros atliekamos nutarimo pagrindu ir tokiu atveju apžiūra tampa prievartine.

Siekiamybė yra griežtai ir išsamiai reglamentuotos prievartinių priemonių taisyklės, kurių privalu laikytis. Ir nors ir yra numatyti reikalavimai, kurių turėtų laikytis pareigūnai atlikdami apžiūrą, praktikoje dažnai pasitaiko, jog pareigūnų elgesys yra jų profesinės kultūros ir profesinių gebėjimų atspindys, todėl šie gali piktnaudžiauti savo teisėmis bei pareigomis, štai, pvz., baudžiamojoje byloje Nr. 1A-409/2014 esant plėštinei žaizdai apžiūra buvo atlikta paviršutiniškai ir tik vizualiai, nenaudojant jokių įrankių.

Pasiruošimas asmens kūno apžiūrai pradedamas sprendžiant organizacinius klausimus, tokius kaip priemonių ir metodų taikymas, sprendžiama dėl gydytojų ir specialistų reikalingumo. Toliau pereinama į darbinį etapą, kuriame pasirenkami taktiniai būdai, asmuo informuojamas apie jo turimas teises. Prieš atliekant apžiūrą, asmens pareikalaujama pateikti turimus draudžiamus daiktus. Šis etapas susideda iš kelių dalių, t.y. apžvalginės, statinės bei dinaminės stadijų. Apžiūra turi savo eigą, kaip ir minėta pradedama nuo rūbų apžiūros, apnuogintų kūno dalių ir einama link uždengto kūno. Nematomiems pėdsakams surasti naudojami ultravioletiniai šviestuvai, liuminoskopai, elektroniniai optiniai keitikliai, kurie padeda aptikti blogai matomus arba visai nematomus kraujo, spermos, seilių, tepalo ir kitokius pėdsakus (Kurapka et al., 1998, p. 55).

Asmens kūno apžiūra ypatinga tuo, kad jos metu nustatomi ir pagal BPK 179 str. fiksuojami kūno sužeidimai, jų pobūdis bei lokalizacija, ypatingos žymės, jų pobūdis bei lokalizacija, požymiai, galimai nurodantys asmens veiklos pobūdį, ant kūno esančios pašalinės medžiagos, jų pobūdis, lokalizacija (Juškevičiūtė et al., 2014, p. 73). Baudžiamojoje byloje Nr. 1A-537-113-2011 nurodoma – apžiūros metu protokolo pildymas yra privalomas, tai atsispindi ir teismų praktikoje. Teigiama, kad nesurašyto R. K. asmens apžiūros protokolo, negalima laikyti esminiu LR BPK pažeidimu. Taip pat yra pasakyta, jog asmens kratos atvejais nėra būtina pildyti protokolą. Tačiau asmens apžiūros protokolas pagal įstatymus privalo būti užpildytas, nes apžiūros metu fiksuojami tam tikri duomenys, kurie gali būti svarūs įrodymai baudžiamajame procese. Privaloma laikytis BPK 179 straipsnio taisyklių.

Apžiūra gali būti atliekama dvejopai: apžiūrint dalinai, kai asmuo nėra nurengiamas arba apžiūrint detaliai, kai asmuo išrengiamas (įprastai tokiu atveju asmuo nusiima viršutinius rūbus). Žmogų padedantys identifikuoti požymiai yra tie, kurie parodo asmens figūrą, sudėjimą, ūgį, t.y. bendrieji ir nurodantys veido, galvos, kūno detales – individualieji, taip pat nusakantys spalvą. Kriminalistikos literatūroje pastebimas ir išorinių požymių išskyrimas, prie šių priskiriant tokias savybes, kurios pasireiškia žmogui atliekant fizinius veiksmus, kalbant (Kurapka et al., 1998, p. 17). Be nurodytų požymių ne mažiau svarbūs yra ir rūbai, kurie gali padėti suteikti informacijos identifikuojant asmenį arba randant įvairius pėdsakus ant drabužių, kurie byloja nusikalstamų veikų aplinkybes.

Būtinai kruopštus tam tikrų kūno dalių apžiūrėjimas laikantis tam tikro nuoseklumo, kuris svarbus ir fotografuojant, t.y. einant tam tikra kryptimi: galvos, kaklo, pečių, rankų, krūtinės, pilvo, nugaros, sėdmenų, šlaunų, blauzdų, pėdų (Burda et al., 2004, p. 33). Tačiau ne visais atvejais yra

tikslinga atlikti viso kūno apžiūra, ši atliekama atsižvelgiant į veikos pobūdį. Tai reiškia, kad galima atlikti tam tikrų kūno dalių apžiūrą.

Baigiamojo etapo metu išanalizavus uždavinių ir rezultatų ryšį atliekamas fiksavimas protokole.

Fiksuojant šiuos veiksmus, fotografuojama. Kriminalistikos moksle išskiriamas detalusis ir mazginis fotografavimas (Kurapka et al., 2012, p. 362-365). Mazginėje fotografijoje fiksuojamos tam tikros kūno dalys, ant kurių pastebima reikšmingos informacijos, o detalioje fotografijoje pažeidimai ir ypatingos žymės fiksuojamos atskirai. Fotografijos metu svarbus kokybiškas apšvietimas, o esant sunkumų užfiksuoti vaizdą, galima pasitelkti atskirais metodais, pvz., kontrastiniu.

Taigi, lavono apžiūra yra susijusi su įvykio vietos apžiūra, atliekama siekiant nustatyti mirties priežastį bei aplinkybes. Žmogaus kūno apžiūros metu nustatomi ant kūno esantys pažeidimai, jų buvimo vieta bei pobūdis, požymiai, galintys išduoti profesiją ir kitos ypatingos žymės, taip pat jų lokalizacija ir pobūdis. Lavonų apžiūra taip pat apima šalia lavono esančių daiktų apžiūrą ir fotografavimą.

3.4. Dokumentų apžiūra

Baudžiamajame procese pastebimos procesų kaitos tendencijos. Kai seniau įrodinėjimo procese aktualesnis buvo ikiteisminio tyrimo užfiksavimas jį informinant. Ši situacija pasikeitė, nes didesnis dėmesys tapo skiriamas specialių žinių panaudojimui tiriant veikas, susijusias su dokumentų suklastojimu ar disponavimu tokiais dokumentais. P. Pošiūnas teigė, jog specialias žinias turintis subjektas privalo turėti ne tik jas, bet ir žinias susijusias su baudžiamuoju procesu (Pošiūnas, 1997, p. 25).

Dokumentas, tai toks objektas, kuriame yra užfiksuota reikšminga informacija. Dokumentai skirstomi į kelias rūšis: rašytinius, fotodokumentus, vaizdo dokumentus, grafinius dokumentus, kino dokumentus. Kriminalistikos moksle taip pat išskiriamos dvi kriminalistikos šakos, tiriančios dokumentus, tai dokumentotyra ir raštotyra. Dažniausiai yra klastojami rašytiniai dokumentai, asmens dokumentai (pvz., pasas ir pan.), įvairios pažymos ir pažymėjimai, diplomai, pinigai ir kiti su atsiskaitymais susiję dokumentai, pavyzdžiui, čekiai. Klastojimas pasireiškia trynimu ir skutinėjimu, ėsdinimu ir plovimu, klaidingai surašytu tekstu ar ištrinta informacija, gali pasitaikyti

ir nuotraukų perklijavimų (Kurapka et al., 2012, p. 511-521). Šiuos klastojimo veiksmus atlieka privatūs asmenys ir visuomeninės ar valstybinės įmonės bei organizacijos.

Atliekant apžiūrą siekiama nustatyti dokumento individualizuojančius požymius ir galimo klastojimo žymes, išanalizuoti bendrą dokumento vaizdą, jo turinį, formą, medžiagą, iš kurios jis pagamintas, ir pan. (Burda et al., 2004, p. 31-32). Baudžiamojoje byloje Nr. 1-463-951/2016 nurodoma – dokumentų apžiūra teismų praktikoje pasireiškė ir nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje – J. D. įrašydamas, kad automobilio techninė apžiūra galioja nuo 2014 m. rugpjūčio 23 d. iki 2015 m. rugpjūčio 22 d., kompiuteriu suklastojo netikrą dokumentą - automobilio „Volkswagen Passat“, valst. Nr. (-), techninės apžiūros dokumentą MOT Test Certificate Nr. (-) ir šį netikrą dokumentą laikė, gabenė. Dažniausiai dokumentų apžiūra atliekama kaip savarankiškas procesinis veiksmas, bet kartais vyksta ir kombinuotai su įvykio vietos apžiūra.

Nusikaltėliai įvairius dokumentus pagamina arba suklastoja, norėdami pagrobti valstybės, komercinių įstaigų ir akcinių bendrovių turtą, siekdami įgyti jiems nepriklausančių teisių ar lengvatų, bandydami išvengti prievolių ir kt. (Burda et al., 2012, p. 504).

Apžiūrą atlikti gali ikiteisminio tyrimo pareigūnas, tam nėra būtinas ekspertas, turintis specialias žinias ir naudojantis specialias priemones. Kartais tokią apžiūrą atlieka ir prokurorai, tačiau prireikus panaudoti sudėtingesnę techniką, apžiūrą atlieka specialistai. Atliekantys apžiūrą asmenys privalo saugoti dokumentus, negalima naudoti cheminių medžiagų ar atlikti grubesnių fizinių veiksmų. Dokumentų apžiūra iš dalies palengvina įtariamųjų ar kitų byloje svarbių asmenų nustatymą, nes apžiūros metu su nusikaltimu susiję žmonės, vėliau įgauna kitą statusą, kaip ir autorės minėta prieš tai – įtariamojo, taip pat ir liudytojo bei kita.

Dokumentas gali būti suklastojamas ir iš dalies, tokiu atveju dokumentai lyginami tarpusavyje, be to lyginami skirtingo turinio dokumentai, kurie atspindi tą pačią finansinę operaciją (Burda, 2000, p. 123).

Dokumentų apžiūra pradedama nuo dokumento rūšies ir paskirties, turinio bei rekvizitų nustatymo. Atlikus šiuos veiksmus tikrinama ant ko surašytas tekstas ir kuo surašytas bei įvertinama bendra dokumento padėtis, taip pat nustatoma dokumentą pateikusio žmogaus asmenybė. O esant keliems dokumentams, jie apžiūrimi visi. Atliekant dokumentų apžiūrą naudojamos primityvios technikos, pavyzdžiui, pakreipiant dokumentą prieš šviesą, taip galima lengviau išvysti trynimą, dėl plonesnio popieriaus, o pakreipus į šoną pastebimi įspaudimai dokumente ir kt. Atlikus dokumentų apžiūrą yra laikomasi BPK taisyklių surašant protokolą.

Taigi, atlikus dokumentų apžiūrą turi būti įgyvendinti šie tikslai (Burda et al., 2004, p. 173):

- 1) išanalizuoti bendrą dokumento vaizdą, jo turinį, formą ir medžiagą, iš kurios jis pagamintas;
- 2) nustatyti dokumentą individualizuojančius požymius ir galimo klastojimo žymes;
- 3) išsiaiškinti, kokius tolesnius veiksmus būtina atlikti po pirminės dokumentų apžiūros, ar reikia skirti jų kriminalistinę ekspertizę, kokius klausimus ir kokią medžiagą pateikti ekspertams ir kt.

Taigi, dokumentų apžiūra yra esminė dalis siekiant įvertinti dokumento autentiškumą ir nustatyti dokumentų klastojimo požymius. Apžiūros metu analizuojamas dokumento vaizdas bei turinys, tekstą surašiusio asmens tapatybė. Esant poreikiui, po dokumentų apžiūros gali būti atliekama ekspertizė.

3.5. Gyvūnų ir gyvūnų lavonų apžiūra

Gyvūnai gali būti tiek nusikalstamos veikos objektais tiek ir subjektais, tai reiškia, kad pirmuoju atveju veika padaroma prieš gyvūną, o antruoju atveju veika padaroma paties gyvūno. Dažniausiai veika pasireiškia žmogaus kūno sužalojimais vadinamais žmogaus kūno vientisumo pažeidimais arba žiauriu elgesiu su gyvūnais juos mušant, medžiodant draudžiamu būdu ir metų laiku ar prastinant jų gyvenimo sąlygas, gyvūnai gali būti ir pavagiami. Praktikoje dažniausiai sutinkami atvejai žiauraus elgesio su gyvūnu, čia kyla problematika dėl veikos kvalifikavimo pagal Baudžiamąjį kodeksą (toliau – BK) atlikus apžiūrą. NAGRINĖTOS BAUDŽIAMOSIOS BYLOS Nr. 2K-20-788/2024 atveju aktualus kvalifikavimas pagal BK 310 str., nurodoma, kad būtinai turi būti kilę tokie padariniai kaip žūtis ar suluošinimas, kitu atveju taikomas ANK.

Kalbant apie vertinimą baudžiamosios teisės kontekste, gyvūnų padėtis siaurai reglamentuojama Baudžiamajame kodekse.

Nukenčia naminiai gyvūnai, pvz., katės, šunys ir kiti bei laukiniai gyvūnai, pvz., galvijai, paukščiai ir kiti stambieji bei smulkieji gyvūnai. Gyvūnai gali būti aukomis nepriklausomai nuo jų kilmės, t.y. tiek veisliniai gyvūnai, tiek ir mišrios kilmės.

Tiriant nusikalstamas veikas, susijusias su gyvūnais, atliekamos jų ar jų lavonų apžiūros. Gyvūnų apžiūra klasifikuojama į (Juškevičiūtė et al., 2014, p. 96):

- 1) gyvų gyvūnų:

- išoriškai sveikų gyvūnų;
- sužeistų gyvūnų.

2) gyvūnų lavonų:

- vientisų gyvūnų lavonų;
- gyvūnų lavonų dalių.

Kriminalistikos mokslas aiškina, kaip turėtų būti atliekama apžiūra, t.y. nurodomi taktiniai būdai.

Taigi, apžiūra atliekama (Juškevičiūtė et al., 2014, p. 97):

- 1) pagal laikrodžio rodyklę – dar kitaip vadinamu ratiniu būdu, visų pirma pradedama nuo gyvūno galvos dešinės pusės ir einama link kitos pusės. Šis būdas labiau tinkamas stambiaiems gyvūnams;
- 2) pagal kūno dalis – apžiūrima galva, kaklas, korpusas, kojos, uodega.

Apžiūra gali būti atliekama ir specialistų, t.y. atsižvelgiant į gyvūno rūšį – veterinarų, kinologų ar zootechnikų. Be gyvūno rūšies nustatymo yra būtina nustatyti apžiūrimo gyvūno veislę, kuriai nustatyti būtinas prieš tai minėtų specialistų dalyvavimas. Taip pat apžiūrėti reikia pastebimas žymes, tai gali būti specialus ženklavimas, spalvą, amžių ar jo ribas, jei negalima nustatyti jo tikslaus, kailį, plunksnas ir kitą.

Gyvūnų apžiūros metu sprendžiami specifiniai uždaviniai, kurie nebūdingi kitų objektų apžiūrai: žalos įvertinimas, sužeidimų nustatymas, šeimininko nustatymas.

Atlikus gyvūno ir jo lavono apžiūros etapus ir užfiksavus reikiamą informaciją, pereinama prie protokolo surašymo. Šiame užfiksuoja prieš tai autorės minėta būtina surinkti informacija, t.y. rūšis, veislė, lytis, amžius, individualūs ženklai, sužeidimai ir t.t.

Gyvūno ar jo lavono apžiūros metu susiduriama su tokia pačia problematika, kaip ir įvykio vietos apžiūros metu, t.y. su vaizdo fiksavimu. Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-20-788/2024 teismas netikrino, kad vaizdo įrašas, kuriame užfiksotas šerno ilčių karpymas, yra sukurtas ne 2017 m. liepos 9 d. 15 val. 7 min. 18 sek., kaip nurodyta kitų objektų apžiūros protokole, nes iš vaizdo įrašo metaduomenų matyti, kad šią dieną vaizdo įrašas buvo modifikuotas, o vaizdo įrašas sukurtas 2017 m. liepos 6 d. 15 val. 29 min. 36 sek. Vaizdo įrašas, kuriame užfiksotas šerno paleidimas į laisvę, sukurtas 2017 m. liepos 6 d. 15 val. 50 min. 18 sek. Taigi šie įrašai daryti tą pačią dieną, o minėti apžiūros protokolai kelia abejonių jų objektyvumu ir patikimumu.

Taigi, gyvūnų apžiūros metu yra siekiama nustatyti gyvūno kilmę, sužeidimus, šeiminingą ir kitus aspektus, kurie turi įtakos nusikalstamos veikos išaiškinimui. Atsižvelgiant į gyvūno rūšį ir sužeidimų pobūdį, į apžiūrą gali būti kviečiami veterinarai, kinologai ar kiti specialistai.

3.6. Patalpų ir vietovių, kurios nėra įvykio vietomis, apžiūra

Dažniausiai atliekama įvykio vietos apžiūra, bet tam tikrais atvejais gali būti apžiūrima vietovė arba patalpos, kurios nėra įvykio vieta. Pavyzdžiui, gali būti atlikta patalpų, kuriose gyveno be žinios dingęs asmuo, apžiūra turint tikslą užfiksuoti jo rankų pėdsakus, surasti plaukus ar kitus biologinės kilmės pėdsakus ir pan. (Kurapka et al., 2016, p. 138).

Patalpų ir vietovės apžiūra atliekama, kai viename iš šių objektų gali būti reikšmingos informacijos. Šie objektai tampa šaltiniais nebūdami nusikalstamos veikos vietomis.

Patalpų apžiūra yra skirstoma į (Juškevičiūtė et al., 2014, p. 98):

- 1) gyvenamąsias patalpas;
- 2) tarnybines patalpas;
- 3) gamybinius statinius;
- 4) sandėliavimo patalpas;
- 5) prekybinės paskirties patalpas;
- 6) kitas patalpas.

Visas šias patalpas vienija jiems būdingi jų apžiūrų uždaviniai: nustatymas objekto aplinkos, paskirties, išsidėstymo ir kt.

Gyvenamosios patalpos papildomai išskiriamos į: patalpas, kurios asmenų yra naudojamos bendrai, pvz., virtuvės bendrabučiuose, atskirus kambarius, koridorius bei kitas patalpas. Šių patalpų apžiūrai galioja rekomendacijos atlikti ją pagal laikrodžio rodyklę. Gyvenamosioms patalpoms būdingas asmeninės informacijos atskleidimas, todėl šios patalpos dažnai apžiūrimos susidūrus su be žinios dingusiais asmenimis bei ieškant informacijos apie ne gyvenamojoje vietoje nužudytus asmenis.

Vietovės apžiūra atliekama laikantis tų pačių taisyklių kaip ir atliekant įvykio vietos apžiūrą, o patalpų apžiūros būdas pasirenkamas vertinant tikras aplinkybes, pvz., apžiūros uždavinius,

objekto dydį ir kt. Vietovės apžiūrai ypatingai svarbus vaizdinis žemėlapių pateikimas, taip pat schemų ir planų sudarymas ir fiksavimas protokole.

Taigi, nors dažniausiai atliekama įvykio vietos apžiūra, kartais gali būti apžiūrima kita vietovė ar patalpos, kurios nėra tiesioginė įvykio vieta, tačiau turi reikšmingų duomenų. Vietovės apžiūra atliekama laikantis tų pačių principų, kaip įvykio vietos apžiūros metu. Apibendrinant patalpų apžiūrą, jos metu nustatomi patalpai būdingi ypatumai.

3.7. Daiktų apžiūra

Tiriant nusikalstamą veiką daiktai randami atliekant procesinius veiksmus ikiteisminio tyrimo metu, pavyzdžiui, poėmį, objektų tyrimą, kratą ir kitus veiksmus, taip pat ir apžiūrą. Daiktai kaip ir keletas anksčiau aptartų kitų objektų gali būti ir kaip savarankiški apžiūros elementai ir kaip įvykio vietos apžiūros elementai, apžiūrimi ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar specialisto. Galima manyti, kad įvykio vietoje rasti daiktai priklauso nuo veikos rūšies. Tai reiškia, kad tam tikroms veikoms yra būdingas tam tikrų daiktų panaudojimas, tai parodo ir analizuotų baudžiamųjų bylų pavyzdžiai. Pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje Nr. 1-604-167/2012 buvo atlikta vagystė, todėl šioje byloje atliekama rūbų ir kitų pavogtų daiktų apžiūra.

Daiktai, kurių nereikia tirti pagal BPK 205 str., yra apžiūrimi pagal BPK 207 str. Tokia tvarka yra įtvirtinta BPK 92 str. 1 dalyje. Aptariamoje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-543/2011 kasatoriaus teigiama, jog BPK 205–207 straipsniai reglamentuoja objektų tyrimą ir apžiūrą, bet ne jų paėmimą. Jo nuomone, šių normų negalima aiškinti ir taikyti taip, kad apžiūros metu būtų galima paimti daiktus nesilaikant BPK 147 straipsnyje numatytų reikalavimų. BPK 205 straipsnio 2 dalies, 92 straipsnio 3 dalies normos suponuoja, kad daiktus, turinčius reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti, reikia paimti, o kaip tai atlikti, reglamentuojama būtent BPK 147 straipsnyje. Aiškinant BPK 205 straipsnio 2 dalies nuostatą kitaip, t. y. kaip leidžiančią paimti daiktus nesilaikant poėmį reglamentuojančių reikalavimų, susidarytų esminis neatitikimas tarp daiktų paėmimo poėmio būdu ir supaprastinto daikto paėmimo įvykio vietos apžiūros metu. Tai sudarytų prielaidas galimam ikiteisminio tyrimo pareigūnų piktnaudžiavimui ir būtų vertinama kaip teisės į gynybą pažeidimas.

BPK 91 str. nurodoma, kad daiktais, turinčiais reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti, laikomi materialūs objektai, kurie buvo nusikalstamos veikos padarymo įrankiais ar priemonėmis,

nusikalstamos veikos rezultatais arba ant kurių išliko nusikalstamos veikos pėdsakų. Šie pėdsakai skirstomi į dvi grupes: pirmai grupei priklauso nusikalstamos veikos pėdsakai kaip materialiai fiksuoti daiktų išorinės sandaros atspindžiai, t. y. žmogaus rankų ir kojų atspaudai, jo naudotų įrankių paliktos žymės ir kitokie pėdsakai, kuriuose matyti juos palikusių objektų individualios savybės, dažnai leidžiančios juos identifikuoti; antros grupės pėdsakai yra įvairių medžiagų dėmės ar dalelės, t. y. ant drabužių ar kitų objektų išlikusios kraujo ar dažų dėmės, audinių mikropluošteliai ir t. t. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2007 m. birželio 28 d. nutarimas). Įprastai materialiai fiksuoti daiktų atspindžiai yra surenkami įvykio vietos apžiūros metu, tačiau nepavykus to padaryti, gali būti surenkami ir atskirai.

Atliekant daiktų apžiūrą vertinamas jų požymių ryšys su nusikalstama veika, tai reiškia, kad nusikalstama veika „diktuoja“, kokio daikto apžiūra bus atliekama. Jeigu daiktas apžiūrimas kaip įvykio vietos elementas, tai atliekama nekeičiant jo būklės, jo buvimo vieta turi būti užfiksuojama protokole, tik fotografijos atlikimo nepakanka. Be fotografijos gali būti sudaromos pėdsakų schemos.

Pradedant apžiūrą iš pradžių yra susipažįstama su objektu. Ikiteisminio tyrimo pareigūnams nurodomos rekomendacijos, jog šie turi atkreipti dėmesį į objektų paviršių dėl ten galimai esančių pėdsakų. Pareigūnai privalo atlikti tyrimus, pvz., daktiloskopinį bei kitus, kad išsaugotų reikiamus pėdsakus. Radus pėdsakus ant daiktų būtina užfiksuoti, kokie pėdsakai, kokios formos ir kur jie buvo rasti bei, kokios techninės priemonės naudotos jiems rasti, nurodomas pėdsako ryšys su daiktu. Daiktai apžiūrimi ir aprašomi specialisto išvadoje (BPK 92 straipsnio 1, 2 dalys). Daikto savybėms tirti gali būti atliekamas eksperimentas, o joms nustatyti – daikto parodymas atpažinti. Daiktai, kurie randami ir paimami kokio nors tyrimo veiksmo metu, gali būti apžiūrimi šio veiksmo atlikimo metu ir apžiūros rezultatai fiksuojami šio proceso veiksmo atlikimo protokole (Ancelis et al., 2003, p. 128). Protokole yra užfiksuojama daiktų pavadinimai, jų paskirtis, išorė, dydis (parametrai), medžiaga, iš ko jie padaryti, ypatingos daiktų žymės, jų pažeidimai, įpakavimas (Burda et al., 2004, p. 31).

Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis galima spręsti, kad BPK normų, reglamentuojančių daiktus ir dokumentus, turinčius reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti, jų apžiūrą ir tyrimą ikiteisminio tyrimo metu, taikymas didelių problemų nekelia. Kasaciniuose skunduose retai teigiama, kad šios normos buvo pažeistos ar netinkamai taikytos, todėl ir šių normų aiškinimo praktiškai nėra. Kasaciniuose skunduose dažniausiai teigiama, kad ikiteisminio

tyrimo metu nebuvo paimti ir ištirti vieni ar kiti daiktai, kurie turėjo būti tirti, arba, kad tai buvo padaryta netinkamai, todėl kasacinės instancijos teismui tenka tik patikrinti, ar ikiteisminio tyrimo metu atitinkami veiksmai buvo atlikti pagal įstatymo reikalavimus. Daiktai, turintys reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti, gali būti apžiūrimi arba tiriami (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2007 m. birželio 28 d. nutarimas).

Taigi, daiktai kaip ir kiti nagrinėti objektai gali būti reikšmingi nusikalstamos veikos atskleidimui. Apžiūra pradedama nuo objekto paviršiaus apžiūros. Daiktai randami atliekant įvairius proceso veiksmus ir yra dalinami į dvi grupes. Teismų praktikoje daugiausiai kyla problemų, aiškinantis ar buvo paimti visi reikalingi daiktai, ir ar jų paėmimas buvo atliktas tinkamai.

4. APŽIŪROS IR KITŲ BAUDŽIAMOJO PROCESO VEIKSMŲ SANTYKIS

Daugiausiai teisinėje diskusijoje klausimų kyla dėl objektų apžiūros bei objektų tyrimo atribojimo, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentare rašoma „Objektų tyrimas atliekamas tais atvejais, kada reikšmingų tyrimui aplinkybių nustatymas susijęs su specialios kriminalistinės ar kitokios technikos panaudojimu ir specialių metodikų taikymu. Kai reikšmingas tyrimui aplinkybės galima nustatyti paprastu objektų buvimo vietos, jų padėties ar būklės konstatavimu ir tam nereikia naudoti specialios technikos ar specialių tyrimų metodikų, atliekama apžiūra, numatyta BPK 207 str., o ne objektų tyrimas.“ (Goda et al., 2003, p. 52).

Taip pat pasitaiko neaiškumų atribojant objektų apžiūrą ir nuo kratos. Pabrėžtina, kad prievartos pobūdis arba elementas yra kitos procesinės prievartos priemonės – kratos sudedamoji dalis (BPK 146 str.) (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002). Iš esmės krata nuo apžiūros skiriasi tuo, jog atliekant kratą preliminarai yra žinoma ieškomo objekto buvimo vieta, priešingai nei apžiūros objekto, šis randamas tik atliekant pėdsakų paiešką. Asmens krata yra laikoma procesine prievartos priemone. Ši nuo objektų apžiūros skiriasi tuo, kad skiriasi sąlygos, teisiniai pagrindai, taip pat krata yra atliekama kitokia tvarka. Priešingai nei apžiūrai, kratai reikalingas ikiteisminio tyrimo pradėjimas, dėl kratos taikymo sprendžia ikiteisminio tyrimo teisėjas. Kartais praktikoje pasitaiko atvejų, kai pareigūnai piknaudžiaudami pradeda objekto apžiūros veiksmą, kuris vėliau pereina į kratą, pvz., asmuo yra per prievartą išrengiamas ir kt. Tokios situacijos pavyzdį, kai apžiūra perauga į kratą, galima matyti baudžamojoje byloje Nr. 1A-253/2008, norint paimti sulaikyto asmens dokumentus ir kitus daiktus, buvo reikalinga atlikti kratą (poėmį), o tokiems veiksmams atlikti, išskyrus įstatymo numatytas išimtis, reikalinga teismo sankcija. Ji nebuvo gauta. Krata daroma tik pradėjus ikiteisminį tyrimą. Iš bylos matosi, kad pareigūnai sustabdė ir prievarta apžiūrėjo automobilį, buvo atlikta asmens krata, o automobilyje buvusių daiktų tyrimas neatliktas. Todėl įvykio vietos apžiūros, o ne kratos protokolo surašymas yra neteisėtas ir šis dokumentas negali būti laikomas įrodymu. Paimant daiktus ir nenurodžius jų individualių požymių, vėliau galėjo būti apžiūrėti ne tie daiktai, nes neaišku, iš kur jie paimti. Tačiau galima manyti, jog tokių veiksmų atlikimas procese ne visada yra įmanomas nesiimant prievartos veiksmų, norint apsaugoti visuomenę.

Žmogaus teisių (su)varžymas yra galimas tik tais atvejais, kai netaikant tokio suvaržymo nurodytų tikslų pasiekti būtų neįmanoma. Atsižvelgdami į ankstesnį išdėstymą, matome, kad

asmens kratos bei asmens apžiūros tikslai, atlikimo tvarka, įvardytos sąlygos, ją galintys atlikti subjektai išsiskiria iš kitų veiksmų. Jos atlikimo procesinės bei taktinės taisyklės jokių būdu negali pakeisti ar susijungti su asmens apžiūra (Apžiūros sąvoka. Pareigūno apžiūros sąvoka ir ribos, remiantis galiojančiais teisės aktais, 2008). Apibendrinant, krata susijusi su tam tikromis procesinėmis garantijomis, o apžiūra nukreipta ne į kažkokį apribojimą, bet atkurti pažeistą teisę (Belkin et al., 1968, p. 46).

Teismų praktikoje nagrinėjama krata ir įvykio vietos apžiūra. 2022 m. apžvelgiamoje byloje, pareigūnai atvyko į įvykio vietą ir, aiškindamiesi konflikto aplinkybes, bute, kuriame gyveno nuteistasis, koridoriuje ant spintelės, pastebėjo suktinę su galimai augalinės kilmės narkotine medžiaga. Nuteistasis pareigūnams nurodė, kad tai yra jo suktinė. Įtarus, kad tai gali būti narkotinė medžiaga, iš karto buvo atlikta įvykio vietos apžiūra, jos protokolą buvo surašytas ne pačioje įvykio vietoje, o policijos komisariate. Teisėjų kolegijos vertinimu, tokios byloje nustatytos ir neginčijamos faktinės aplinkybės leidžia teigti, kad policijos pareigūnai, atvykę į įvykio vietą, turėjo ne tik teisę, bet ir pareigą gauti informaciją apie tai, kas įvyko, kad galėtų spręsti dėl tolesnių veiksmų, susijusių tiek su galima asmenų, esančių įvykio vietoje, ar kitų asmenų teisine atsakomybe, tiek su būtinybe suteikti pagalbą galimai nukentėjusiesiems dėl įvykio. Kaip matyti iš bylos medžiagos, atvykę pareigūnai visų pirma ėmėsi priemonių konfliktuojantiems asmenims atskirti, o vėliau, aiškindamiesi su įvykio dalyviais jo aplinkybes, buvo informuoti, kad bute galimai yra narkotinių medžiagų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasaris praktikos apžvalga).

Taigi, baudžiamojoje byloje Nr. 2K-6-976/2022 teisėjų kolegija daro išvadą, kad narkotinė medžiaga buvo rasta ir tinkamai nufotografuota, paimta ir vėliau atiduota tyrimui, atliekant įvykio vietos apžiūrą. Įvykio vietos apžiūrai kaip procesiniam veiksmui atlikti nereikia priimti atskiro sprendimo. Tai, jog asmens apžiūra ir asmens krata negali išplaukti viena iš kitos parodo ir teismų praktika kitoje byloje, kurioje minima, jog baigiat pildyti siuntinio perdavimo lapą, juos abu sulaikė policijos pareigūnai. K. S., dar spėjo ištraukti narkotines medžiagas iš striukės kišenės ir įsidėti jas į kairės kojos kojine. Atlikus jo asmens apžiūrą, ten ir buvo rastas minėtas maišelis su narkotinėmis medžiagomis. Tačiau asmens apžiūros tikslas yra nustatyti ant įtariamojo kūno nusikaltimo pėdsakus, o ne nusikaltimo paslėptus įkalčius, todėl sunku suprasti ir galima numanyti, jog paslėptos narkotinės medžiagos kojineje, policijos pareigūnai galėjo atlikti asmens kratos veiksmus.

Be objektų tyrimo ir kratos, apžiūra yra atribojama ir nuo poėmio. BPK 147 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad jeigu reikia paimti daiktus ar dokumentus, turinčius reikšmės nusikalstamai veikai tirti, ir tiksliai žinoma, kur jie yra ar kas juos turi, ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras gali daryti poėmį. Poėmis daromas motyvuota ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi. Šis procesinis veiksmas gali būti atliktas tik tuomet, jei yra pradėtas ikiteisminis tyrimas (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002).

Teismų praktikoje, kartais pasitaiko situacijų, kai šie proceso veiksmai atrodo labai panašūs net ir ikiteisminio tyrimo subjektams, atliekantiems juos.

Štai 2019 m. baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-40-511/2019 kasatoriaus teigiama, kad bendrovės patalpose atlikto tyrimo veiksmo, kurio metu buvo paimti kompiuterių standieji diskai, pagal atliktų veiksmų turinį (esmę) negalima vadinti nei įvykio vietos tyrimu (BPK 205 straipsnis), nei įvykio vietos apžiūra (BPK 207 straipsnis), nes šis veiksmas turi visus kratos požymius (BPK 145 straipsnis). Tokie veiksmai galėjo būti atlikti tik motyvuota ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi, neatidėliotinu atveju – ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro nutarimu. Tačiau tai nebuvo padaryta. Kompiuterių standieji diskai ir dokumentai paimti ne tik pažeidžiant įstatyme nustatytą šių duomenų gavimo tvarką, bet ir iš esmės suvaržant asmenų teises. 2012 m. lapkričio 30 d. policijos darbuotojai, atvykę į UAB „LT“ patalpą, nepradėjus ikiteisminio tyrimo, iš joje esančių įmonės kompiuterių paėmė keturių kompiuterių standžiuosius diskus. Dėl šio procesinio veiksmo, vadovaujantis BPK 207 straipsniu, buvo surašytas 2012 m. lapkričio 30 d. įvykio vietos apžiūros protokolas.

Šioje byloje kompiuterių standieji diskai buvo paimti tikslinant ikiteisminio tyrimo institucijos gautą pranešimą apie nusikaltimą. Jeigu ikiteisminio tyrimo institucija (jos įgalioti pareigūnai) manė, kad pranešimo apie nusikalstamą veiką duomenis būtina tikslinti, jie turėjo vadovautis gauto pranešimo apie nusikalstamą veiką patikslinimo tvarka, kuri konkrečiai nustatyta BPK 168 straipsnio 1 dalyje. Pagal šios teisės normos nuostatas gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo duomenims patikslinti gali būti atlikti veiksmai, kurie nesusiję su procesinėmis prievartos priemonėmis: įvykio vietos apžiūra, įvykio liudytojų apklausos, taip pat iš valstybės ar savivaldybės įmonių, įstaigų, organizacijų, pareiškėjo ar asmens, kurio interesais pateiktas skundas, pareiškimas ar pranešimas, reikalaujami duomenys ar dokumentai, atliktos pareiškėjo ar asmens, kurio interesais pateiktas skundas, pareiškimas ar pranešimas, apklausos. Jos atlikimo procesinės bei taktinės taisyklės jokių būdu negali pakeisti ar susijungti su asmens apžiūra.

Policijos darbuotojų atvykimo į UAB „LT“ patalpas tikslas buvo ne neatidėliotini veiksmai, susiję su įmonės tarnybinių patalpų apžiūra, t. y. išsiaiškinti įvykio situaciją, koks nusikaltimas ir kaip galėjo būti padarytas, surasti, užfiksuoti ir paimti pėdsakus ir pan., tačiau konkretus veiksmas – įmonės veikloje naudojamų kompiuterio standžiųjų diskų paėmimas, siekiant vėliau juos ištirti. Nors juos paimant buvo surašytas įvykio vietos apžiūros protokolą (BPK 207 straipsnis), tačiau faktiškai toks procesinis veiksmas, kuriuo apribotos pirmiau minėtos Konstitucijoje ir Konvencijoje įtvirtintos asmens teisės, atitiko ne įvykio vietos apžiūrą, tačiau procesinę prievartos priemonę – poėmį.

Apibendrinant pateiktą teismų praktiką, galima pastebėti skirtingus procesinius atlikimo požymius ir tikslus atliekant objektų apžiūrą nuo objekto tyrimo, kratos bei poėmio. Kylanti diskusija parodo problematiką, esančią tarp šių proceso veiksmų santykio. Šios priemonės nors ir naudojamos skirtingai, tačiau galima teigti, jog yra tarpusavy susijusios, nes yra atliekamos viena po kitos, bet vieną veiksmą pakeisti kitu negalima.

IŠVADOS

1. Objektų apžiūra – tai proceso veiksmas, kurio metu ikiteisminio tyrimo pareigūnas, specialistas ar prokuroras, laikydamasis teisinių reikalavimų, kriminalistinių bei kitų specialių žinių, atlieka veiksmus turėdamas tikslą surasti, užfiksuoti, išsaugoti pėdsakus ir identifikuoti nusikalstamą veiką. Šis proceso veiksmas turi sau būdingus tikslus, uždavinius, etapus, priemones; tai veiksmas, kurio metu pasitelkiama tam tikromis žiniomis bei priemonėmis ir yra fiksuojami pėdsakai. Atlikta literatūros bei teisės aktų analizė parodė, jog objektų apžiūra yra labai svarbus ir dažnai - neatidėliotinas proceso veiksmas, padedantis nustatyti svarbias padarytos nusikalstamos veikos aplinkybes.
2. Kaip matyti iš atliktos teismų praktikos analizės, pasirinkimas apžiūros rūšies priklauso nuo nusikalstamos veikos rūšies, tai lemia nusikaltimų specifika ir turimos situacijos ypatumai.
3. Baudžiamajame procese yra išskiriamos kelios apžiūros rūšys pagal objektų tipą – įvykio vietos, lavonų, dokumentų, patalpų ir kitų vietovių, kurios nėra įvykio vietomis, gyvūnų ir jų lavonų bei kitų objektų. Kriminalistiniu taktiniu požiūriu visų rūšių objektams yra būdingi tie patys pasirengimo, pagrindinis ir baigiamasis etapai. Pasirengimo etapas skirtas pirminės informacijos sužinojimui, pagrindinis - esminių duomenų surinkimui, o baigiamasis - protokolo užpildymui, plano nubraižymui bei vaizdo užfiksavimui.
4. Doktrinių šaltinių ir praktinės medžiagos analizė leidžia teigti, kad atliekant objektų apžiūrą daromos tam tikros klaidos. Be to, praktikoje neretai kyla problemų bandant atriboti objektų apžiūrą nuo kitų baudžiamojo proceso veiksmų, ypač nuo – objektų tyrimo, poėmio, kratos. Didžiausią įtaką šiai problemai daro nekonkretus objektų apžiūros proceso reglamentavimas. Išnagrinėjus teisinę literatūrą ir teismų praktiką rasta ir daugiau problemų – nekokybiškas pareigūnų darbas atliekant objektų apžiūrą nesilaikant proceso reikalavimų, pasitaiko situacijų kai apžiūrą atlieka netinkamas subjektas, nenaudojamos apsaugos priemonės, nėra įvertinamos įvykio vietos ribos, trūksta pirminės informacijos apie įvykį, apžiūra atliekama per greitai, pėdsakai yra aprašomi netinkamai, taip pat susiduriama su terminų nesilaikymu saugant vaizdo

medžiagą, su klaidingai užpildytais protokolais ir klaidingu planų sudarymu, su techninėmis problemomis fiksuojant vaizdą; žinoma neišvengiama ir pareigūnų bendradarbiavimo problemų.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). Valstybės žinios, 33-1014.
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1995). Valstybės žinios, 40-987.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas (2000). Valstybės žinios, 89-2741.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (2002). Valstybės žinios, 37-1341.
5. Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas (2002). Valstybės žinios 43-1601.
6. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2006 m. liepos 24 d. įsakymas Nr. 5-V-454 „Dėl teritorinių policijos įstaigų veiklos apžiūrint ir tiriant įvykio vietas tobulinimo koncepcijos patvirtinimo“
7. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 rugpjūčio 11 d. įsakymas Nr. 94-3713 „Dėl rekomendacijų dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos patvirtinimo“.
8. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas 2015 spalio 28 d. įsakymas Nr. 5-V-963 „Dėl vaizdo stebėjimo būdu užfiksuotų duomenų tvarkymo policijos įstaigose taisyklių patvirtinimo“.
9. Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato 2016 metų veiklos planas.
10. Criminal procedural code of the Russian Federation (2001). *Federal law*, Nr. 174.
11. The German code of criminal procedure (1987). *Federal law*, Nr. 410.

Specialioji literatūra:

1. Ancelis et al. (2003). Daiktų statusas baudžiamajame procese. 41, 121-139.
2. Ancelis et al. (2011). Tyrimo veiksmai baudžiamajame procese. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
3. Bučiūnas et al. (2017). Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

4. Burda, R. (2000). Nusikaltimai ekonomikai: sampratos modeliavimas ir šiuolaikinė tyrimo metodikos koncepcija. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Lietuvos teisės akademija. Vilnius: Lietuvos teisės akademija.
5. Burda et al. (2004) Kriminalistikos taktika ir metodika. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
6. Burda et al. (2005) Patikslinamieji ikiteisminio tyrimo pradėjimo stadijos veiksmai. Jurisprudencija. 68, 5-12.
7. Belkin P. et al. (1968). Kriminalistika. Maskva: Teisinė literatūra.
8. Belkin P. et al. (1997). Tyrimo taktika. Maskva: Naujas teisininkas.
9. Eckert, W. (1997) Įvadas į teismo medicinos mokslus antrasis leidimas. Niujorkas
10. Gardner, R. (2005). Praktinis nusikaltimo vietos apdorojimas ir tyrimas. Vašingtonas: CRC spauda.
11. Goda et al. (1997). Nauja ikiteisminio nusikaltimų tyrimo koncepcija. Vilnius: Justitia.
12. Goda et al. (2003). Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
13. Goda et al. (2009). Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso komentaras. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
14. Gorbatkov, A. (2005). Apžiūros atlikimo metodika tiriant kontrabandą. Teisė. 57, 38-49.
15. Jablov, N. P. (2000). Kriminalistika. Maskva: Teisininkas.
16. Juškevičiūtė et al. (2014) Kriminalistika. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
17. Kazlauskas et al. (1998) Nauja įrodymų samprata Baudžiamojo proceso kodekso projekte. Nr. 5. Vilnius: Justitia.
18. Kurapka et al. (1998). Kriminalistikos technikos pagrindai. Vilnius: Eugrimas.
19. Kurapka et al. (2012). Kriminalistika. Teorija ir technika. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
20. Kurapka et al. (2013). Kriminalistika: taktika ir metodika. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
21. Kurapka et al. (2016). Europos kriminalistikos bendros erdvės 2020 vizijos įgyvendinimo Lietuvoje mokslinė koncepcija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
22. Lietuvos teisės universitetas. (1925). Nusikaltimams kelti ir tirti. Kaunas: Vaidila.

23. Navickienė et al. (2017). Įvykio vietos apžiūra Lietuvoje: problematika ir efektyvaus veiklos modelio diegimo paieškos. 18, 140-164.
24. Malevski, H. (1997). Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: naujas kriminalistinės koncepcijos modelis. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (6F), Lietuvos policijos akademija. Vilnius: Lietuvos policijos akademija.
25. Malevski, H. (2006). Įvykio vietos tyrimo instituto raida: atsiradimo prielaidos, įgyvendinimo problemos ir tobulinimo perspektyvos. Jurisprudencija. 79, 65-71.
26. Matyšėvas, A. (1989). Lavono aptikimo teorija. Vilnius: Tyto alba.
27. Palskys, E. (1985). Kriminalistika. Vilnius: Mintis.
28. Palskys, E. (1989). Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodekso komentaras. Vilnius: Mintis.
29. Pošiūnas, P. (1997). Kriminalistinės ekspertizės. Vilnius: Vilniaus universitetas.

Elektroniniai leidiniai:

1. Prokuratūros.lt (2007). Prokuratūros kolegijos posėdyje aptarta ikiteisminių tyrimų mirties priežastiai nustatyti praktika. Prieiga per <https://prokuraturos.lt/lt/prokuraturos-kolegijos-posedyje-aptarta-ikiteisminių-tyrimu-mirties-priezasciai-nustatyti-praktika/741> [žiūrėta 2024-11-28].
2. Oficialiosios statistikos portalas. Savaitinis mirusiųjų skaičius. Prieiga per <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R0256#/> [žiūrėta 2024-11-28].
3. Lrv.lt (2023). Lietuvos policijos ataskaita visuomenei. Prieiga per <https://policija.lrv.lt/uploads/policija/documents/files/administracineinformacija/atakaitos/Policijos%20veikla%202017%20metais.pdf> [žiūrėta 2024-11-28].
4. Pareigūnai.lt (2008). Apžiūros sąvoka. Pareigūno apžiūros sąvoka ir ribos, remiantis galiojančiais teisės aktais. Prieiga per <http://v1.pareigunai.lt/index.php?page=naudingipatarimai&id=14> [žiūrėta 2024-11-28].

Teismų praktika:

5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2007 m. birželio 28 d. nutarimas Nr. 27 „Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga“. Teismų praktika.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasaris apžvalga. Teismų praktika.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 23 d. nutartis Nr. 2K-132/2004.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 17 d. nutartis Nr. 2K-49/2006.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. birželio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-461/2007.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-279/2008.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-392/2008.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-543/2011.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje nr. 2K-129/2014.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-20-788/2024.
15. Panevėžio apygardos teismo 2019 m. kovo 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-75-768/2019.
16. Kauno apygardos teismo 2019 m. birželio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-89-383/2019.
17. Klaipėdos apygardos teismo 2011 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-537-113-2011.
18. Klaipėdos apygardos teismo 2016 m. birželio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-409/2014.
19. Marijampolės apylinkės teismo 2017 m. rugsėjo 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-286-633/2017.
20. Vilniaus apygardos teismo 2012 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-511/2012.

21. Vilniaus apygardos teismo 2019 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-40-511/2019.
22. Šiaulių apylinkės teismo 2008 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-279/2008.
23. Šiaulių apylinkės teismo 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-392/2008.
24. Šiaulių apylinkės teismo 2012 m. gegužės 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-604-167/2012.
25. Šiaulių apylinkės teismo 2016 m. balandžio 20 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-463-951/2016.

SANTRAUKA

Procesinė kriminalistinė objektų apžiūros charakteristika ir problematika

Greta Petrusevičiūtė

Magistro rašto darbe analizuojama tema – procesinė kriminalistinė objektų apžiūros charakteristika ir problematika. Ši tema atskleidžia vieną iš proceso veiksmų – objektų apžiūrą ir jos ryšį su kitais baudžiamojo proceso veiksmais. Nagrinėjant šią temą remiamasi mokslinė literatūra, teismų praktikoje pateiktais išaiškinimais, reikšmingais teisės aktais. Lyginamas teisinis objektų apžiūros reglamentavimas su užsienio šalimis. Aptariama, kaip skirtingi autoriai apibūdina objektų apžiūrą, bei suformuluojama nauja samprata objektų apžiūrai apibūdinti. Nagrinėjant šio magistro darbo temą atskleidžiama objektų apžiūros veiksmų specifika ir reikšmė Lietuvoje.

Darbe analizuojamas objektų apžiūros apibrėžimas, taip pat nagrinėjami objektų apžiūroje dalyvaujančių pareigūnų pareigos ir ypatumai, nagrinėjami objektų apžiūros principai bei etapai.

Darbe aptariami taktiniai atskirų apžiūros objektų atlikimo ypatumai. Išnagrinėjus teismų praktiką baudžiamosios bylose bei įvairių autorių atliktas analizes, darbe atskleidžiamos problemos, su kuriomis susiduriama apžiūrint įvairius objektus.

SUMMARY

Procedural forensic characteristics and problems of inspection of objects

Greta Petrusevičiūtė

The topic analyzed in the master's thesis is procedural forensic characteristics and problems of object inspection. This topic reveals one of the steps in the process - inspection of objects and its connection with other steps in the criminal process. When examining this topic, scientific literature, interpretations presented in court practice, and significant legal acts are used. The legal regulation of inspection of objects is compared with foreign countries.

How other authors describe object inspection is discussed, and a new concept for describing object inspection is formulated. Examining the topic of this master's thesis reveals the specificity and significance of object inspection actions in Lithuania.

The work analyzes the definition of object inspection, also examines the duties and characteristics of officials participating in object inspection, examines the principles and stages of object inspection.

The work discusses the tactical features of individual inspection objects. After examining the court practice in criminal cases and the analyzes carried out by other authors, the work focuses on examining the problems we face when inspecting various objects.